

Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ¹

Ἡ πραγματεία αὕτη θὰ ἐκέκτητο μεγάλην καὶ ἀναμφισβήτητον ἱστορικὴν ἀξίαν, ἐὰν περὶ τοῦ κύρους αὐτῆς δὲν ὑπῆρχον εὐλογοὶ δισταγμοί, ἔνεκα τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας τοῦ ἀφηγουμένου, τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι βέβαιον ἂν δὲν εἶχεν ἐπισκοτισθῇ καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ κρίσις μετὰ πάροδον τόσων ἐτῶν, πρὸ πάντων δ' ἔνεκα τῆς ἐγνωσμένης τάσεως τοῦ εὐφραντάστου συγγραφέως τῆς *Ἡρωίδος* τῆς *Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως* περὶ τὸ παριστᾶν τὰ γεγονότα ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον καὶ μυθιστορικώτερον. Διὰ τοῦτο ὅ,τι ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ παραλάβω ἐκ τῆς ἐκτενοῦς ταύτης ἀφηγήσεως παραθέτω ἐνταῦθα μετὰ τῆς δεούσης ἐπιφυλάξεως ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν. Ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ Κωρυκίου ἄντρου, παραθέτω δὲ ὧδε τὴν ἐξῆς περιγραφὴν, ἥτις δὲν στερεῖται ζωηρότητος, παρὰ τὸ σύνηθες στομφῶδες καὶ μιζοβάρβαρον ὕφος τοῦ Ξένου.

«Τὸ Κωρύκιον ἄντρον εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς Κωρυκίας κορυφῆς τοῦ
» Παρνασσοῦ. Τὸ ἄντρον τοῦτο φαίνεται πάντῃ ἄγνωστον σχεδὸν καθ'
» ὅλον τὸ διάστημα τῆς δουλοκρατίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ πρῶτος, ὅστις
» τὸ ἀνεκάλυψε καὶ κάμνει περὶ τούτου μνεῖαν, εἶναι ὁ Δόκτωρ Ε. Δ.
» Κλέρκ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος. Εὗρε τὸ
» μεγαλοπρεπὲς τοῦτο τῆς φύσεως παλάτιον κατοικίαν ἀναριθμητῶν καὶ
» παντοίων σαρκοφάγων ὀρνέων. Ὅταν ἀφίχθη εἰς τὸ ὕψος τῶν βράχων,
» ἐνθα ἔκειτο ἡ ὀπή, παρετήρησεν ἐπὶ ταύτης αἰτόν· πυροβολήσας δὲ
» κατὰ τούτου ἵνα ἀνοίξῃ τὴν δίοδόν του, μὲ φρίκην οὐ μικρὰν εἶδε
» πάραυτα νέφος ἀτελείωτον ὀρνέων νὰ ἐξέλθῃ ὀρμητικῶς καὶ βιαίως
» καὶ μετὰ κρωγμῶν καὶ κλαγγασμῶν πατάσσοντα μετὰ κράτους τὰ
» πτερὰ των καὶ εἰς δέκα λεγεῶνας σχηματισθέντα, ὑψώθησαν εἰς τὸν
» ἀέρα καὶ διεκθύνθησαν πρὸς τὰς ἀνωθὶ τοῦ ἄντρου χιονοσκεπεῖς σχε-

¹ Τέλος· ἰδὲ σελ. 611, 657 καὶ 748 τοῦ ἔτους 1900, 33 καὶ 77 τοῦ τρέχοντος.

» δὸν πάντοτε ἀκρωρείας τοῦ Παρνασσοῦ. Μετὰ τὴν πολύτιμον ταύτην
 » ἀνακάλυψιν, τὰ ὄρηα, ἅτινα διεδέχθησαν διὰ τόσους αἰῶνας τὰς
 » Μούσας, παρεχώρησαν εἰς τὴν σειράν των τοῦτο εἰς τοὺς κλέπτας καὶ
 » τοὺς ἄρματωλούς· καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, μεγιστάν τῆς Λεβαθείας, γινώσκων
 » τὰ στενὰ καὶ τὰ καταφύγια τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πλέον παντός
 » ἄλλου, εἶναι ὁ πρῶτος ἀνὴρ ὁ ἐννοήσας τὴν ἐπισημότητα τοιοῦτου ἀσύ-
 » λου· ὅθεν καὶ πρὶν τῆς Ἐπαναστάσεως πολλάκις κατέφυγε καὶ ἐκρύ-
 » πτετο ἐνταῦθα καὶ ἐφυλάττετο νὰ ὀχυρώσῃ τοῦτο εἰς πρώτην εὐκαι-
 » ρίαν καὶ ὡς ἀκρόπολιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἵνα διὰ τούτου
 » ὑπερασπισθῇ καθ' οἵαςδὴποτε ἐμφυλίου ἢ ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς. Διῆλθον
 » τὸν βίον μου, (γράφει ὁ Τρελλώνης) εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Ἀμερι-
 » κήν, εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Εὐρώπης, καὶ ὁμῶς πρέπει νὰ
 » ὁμολογήσω ὅτι δὲν ἀπῆντησά εἰς οὐδὲν τῆς γῆς μέρος φύσιν μεγαλο-
 » πρεπεστέραν, κλῆμα εὐκραέστερον. Ὁ Παρνασσός! τὸ μεγαλοπρεπές
 » καὶ πολυγλήκρον ὄρος, καταφύγιον τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Μουσῶν καὶ
 » ἰδίως τοῦ Βάχχου, ἐκ μαρμάρου καὶ τιτανολίθου, ἔχων τὰς κορυφάς
 » του στείρας χλόης καὶ φυτῶν, θεωρεῖ διὰ μιᾶς ἐμπροσθίως ὅλον τὸν
 » Κορινθιακὸν κόλπον ὡς λίμνην ἐκτυλισσόμενον πρὸ τῶν ποδῶν του· ἐξ
 » εὐωνύμων συνασπίζεται μὲ τὸν Ἑλικῶνα καὶ κατοπτρίζεται εἰς τὴν
 » Κωπαίδα λίμνην· καὶ ὀπισθίως τηλεσκοπεῖ τὸν ὑψαύχενον Ὀλυμπον,
 » κατοικίαν τοῦ Διὸς καὶ ἄλλων πατέρων τῆς ἀρχαϊκῆς πολυθείας.
 » Δεῖξόν μου ὀρίζοντα τούτου μαγικώτερον τώρα! Ὅποιοι ζεφύρων δρυ-
 » μῶνες! ὅποιαι τολμηραὶ φάραγγες! ὅποια ἱερὰ ἄλση δὲν περιέχονται
 » ἐπὶ τούτου τοῦ Παρνασσοῦ! Ἐντεῦθεν κρημνίζεται μὲ τὸν γλυκύτατον
 » κελαρυσμὸν ἀσμάραγας ἡ Κασταλία πηγή· ὀλίγον ἔτι μακρύτερα
 » παφλάζουν ὁ Κηφισὸς καὶ ὁ Πλείστος καὶ πάλιν ὁ Χάραδρος ἀφροσυν-
 » τρίζεται ἀπὸ κρημνοῦ εἰς κρημνὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους μὲ νάματα
 » διαφανῆ, ὡς τὰ κρύσταλλα τὰ στεφανοῦντα τὴν Λυκωρείαν καὶ Κωρυ-
 » κίαν κορυφήν, ἐξ ὧν οὗτοι λαμβάνουν τὴν μυθολογικὴν γένεσιν των.
 » Τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ὡς δὲν ἀγνοεῖς, ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον τῶν
 » Ἑλλήνων εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ξέρξου. Ἐνταῦθα ἐκρύβησαν χιλιά-
 » δες Ἑλλήνων καὶ πάμπολλα τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῶν Δειφῶν. Οἱ
 » ἐγχώριοι τὸ ὀνομάζουν Κακὴν Σκάλαν καὶ ἄλλοι πάλιν Σαρανταῦλι·
 » ἂν καὶ Κακὴν Σκάλαν, φαίνεται, ἐννοοῦν τὰς χιλίας λελαξευμένας
 » ἐπὶ τῶν βράχων βαθμιῆδας τὰς ἀγούσας εἰς τοῦτο, καὶ Σαρανταῦλι τὸ
 » ἴδιον ἄντρον, ὅπερ ἐπίσης καλεῖται καὶ δι' ἑτέρας καταλληλοτέρας

» ἐπιωνυμίας *Μαύρη Τροῦπα*. Ἡ θέσις τοῦ σπηλαίου δὲν συγχωρεῖ οὐδε-
 » μίαν προσβολὴν ἐξ οἰουδήποτε μέρους πρὸς τὴν τρίγωνον εἰσοδὸν του.
 » Ὅδὸς ἀνωφερὴς καὶ ἀπότομος σὲ φέρει εἰς ταύτην, εὐρίσκεται δὲ εἰς
 » τὸ βάθος ἐκτεταμένου φυσικοῦ θόλου, ὅστις προχωρεῖ βαθύως ἐντὸς
 » τῶν τραχέων βράχων ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ποδῶν ὕψους. Εἵχο-
 » μεν κατασκευάσει κρεμαστάς κλίμακας διὰ πασσάλων, στερεωμένας
 » ἐπὶ τῶν βράχων. Ἡ πρώτη κλίμαξ, 45—50 ποδῶν ὕψους, ἦτο τοπο-
 » θετημένη ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ βράχου καὶ ἀναβατή, βοηθεῖα τῶν
 » ὀρειχαλκίνων στηριγμάτων· ἡ δευτέρα ἐσχημάτιζε γωνίαν μὲ τὴν
 » πρώτην καὶ ἦτο ἐπακουμβημένη ἐπὶ προτεταμένης ὁδοντώσεως· καὶ ἡ
 » τρίτη, ἐλαφροτέρα καὶ συντομωτέρα, ἦτο ἐπακουμβημένη ἐπὶ τῆς
 » φυσικῆς κλίσεως λόφου καὶ ἔφερεν εἰς μικρὰν θύραν, ἣτις ἦτο ἡ πρώτη
 » εἰσοδος τοῦ Κωρυκίου ἄντρου. Ἀμα ἡ μικρὰ αὕτη θύρα ἠνοίγετο,
 » εὐρίσκετο εἰς θολωτὸν φυσικὸν δωματίον, οὗτινος οἱ τοῖχοι ἦσαν σημειω-
 » μένοι εἰς σταυρωτοὺς αὐλακὰς διὰ πολλοτάτων σφαιρῶν τουφεκίων.
 » Τὸ δωματίον τοῦτο συνεκοινῶνει μὲ τεράτσαν ἐξήκοντα ποδῶν μήκους.
 » Ταύτην εἵχομεν ὀχυρώσει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ὑψώσαμεν ἓνα
 » χονδρὸν καὶ ὑψηλὸν τοῖχον μὲ τουφεκίθρας καὶ ἐπὶ τούτου ἐθέσαμεν τὰ
 » ἑξ πυροβόλα μου. Τὸ Κωρυκίον ἄντρον διαίρεται εἰς πολλὰ διάφορα
 » σπήλαια· τοῦ πρώτου τὸ μήκος εἶναι διακοσίων ποδῶν καὶ τὸ ὕψος
 » τεσσαράκοντα. Τὸ ἐξωτερικὸν φῶς, πίπτει ἐπὶ τῆς εἰσόδου, σοὶ ἐπι-
 » τρέπει νὰ ἰδῇς τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην τῆς φύσεως παστάδα, τὴν
 » ὁποίαν πολλάκις παρωμοίωσα μὲ τὴν ποικίλην καὶ κατειργασμένην
 » ἐκείνην ἀρχιτεκτονικὴν τῶν γοτθικῶν καθεδρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης·
 » σταλακτῖται ἀνώμαλοι ὀροφῆς ἀνωμάλου καὶ ὀξυλίθου μὲ ἰδαφας
 » ἀνωκατωφερές, ἐφ' οὗ ψιθυρίζει πηγὴ διαυγεστάτη, ἦσαν τὰ πρῶτα
 » ἀντικείμενα, ἅπερ προσέβαλλον τὴν ὄρασιν. Ἐνταῦθα εἵχομεν ἀποθή-
 » κας καὶ οἰκίσκους ἀρκετοὺς διὰ πολεμεφόδια, ζωοτροφίας καὶ κατοικίαν
 » μας. Εἰς δὲ τὸ βάθος τοῦ ἄντρου τούτου παρουσιάζεται μέγα χάσμα,
 » ὅπερ εἶναι ἡ εἰσοδος, δι' ἧς μεταβαίνει τις εἰς τὸ δεύτερον ἄντρον,
 » ἑκατὸν περίπου ποδῶν μήκους, πλέον σκοτεινότερον καὶ σχηματίζον
 » γωνίαν ὀρθὴν μὲ τὸ πρῶτον. Τὸ ἄντρον τοῦτο εἶναι σκοτεινὸν καὶ δὲν
 » δύνασαι νὰ τὸ διατρέξῃς εἰμὴ μὲ δαδὰς, ὅσον δὲ εἰσδύεις, τοσοῦτον ἡ
 » δρόσος εἶναι αἰσθαντικωτέρα, τὸ σκότος βαθύτερον καὶ ὁ θαυμασμὸς σου
 » καταπληκτικώτερος. Νομίζεις τῇ ἀληθείᾳ ὅτι ὀδεύεις πρὸς τὰ βασί-
 » λεια τοῦ Πλούτωνος, πρὸς τὴν αἰθουσαν τῶν καταχθονίων θεῶν. Εἰς

» τὴν λάμψιν τῶν δάδων ἢ κορυφῇ καὶ αἱ πλευραὶ διαχέουν κρυσταλ-
 » λωτὰ ὁπάλλια καὶ ἀλαβάστρινα χρώματα. Στῆλαι, αὐλαῖαι ἀττημελή-
 » των διπλώσεων, γλυφαί, ἔξοχοι παρυφαί, ὁμοιώματα ἀνθρωπίνων
 » κεφαλῶν σχηματισθέντα ἀπὸ τῆς γῆς τὰ δάκρυα, καὶ τῶν ὁποίων
 » τὰ χάσματα πρασινίζονται ἀπὸ ἓν εἶδος ἀμαράντου χιόνος, ἦσαν τὰ
 » διαφανῇ καὶ λαμπρὰ ἐπιπλα, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἄλλοτε ὁ Φοῖβος
 » ἐπαιζε μὲ τὰς Μούσας καὶ ὁ Πᾶν ὠρχεῖτο μὲ τὰς Παρνασσίδας αὐτοῦ
 » Μούσας. Ὑπάρχουν τώρα καὶ ἄλλα μικρότερα σπήλαια συγκοινω-
 » νοῦντα μεταξύ των διὰ προδόμων στενωδῶν, φύσεως ἐκπληκτικῆς,
 » παραδόξου καὶ ἐμπλέου ξενотροπίας, μὲ κυττάρους παντοίων εἰδῶν ὡς
 » τῆς κυψέλης· ἐν τούτων εἶχομεν μεταβάλλει εἰς Παρεκκλήσιον, διὰ τὸν
 » γέροντα ἱερέα μας, καλύψαντες τοὺς σπηλιῶδεις τοίχους τοῦ δι' ἐκκλη-
 » σιαστικῶν εἰκόνων, διὰ πολλῶν ἀγίων λειψάνων, ἀργυρῶν κανδηλῶν,
 » ὧν ἰχθύων (; ; !) καὶ ἄλλων συμβόλων, τὰ ὅποια συνηθοίσαμεν ἐκ
 » τῶν περιχώρων ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ προλάβωμεν τὴν διαρπαγὴν τούτων
 » εἴτε ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἴτε ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Τὸν ἕτερον θαλαμί-
 » σκον τὸν εἶχομεν γεμάτον ἐκ τοῦ καλλιτέρου σίτου τῆς Φωκίδος καὶ
 » τῆς Λεβαδείας, ἱκανὸν νὰ μᾶς προφυλάξῃ δι' ἱκανὰ ἔτη ἀπὸ λιμόν·
 » τὸν σῖτον τοῦτον καθ' ἐκάστην ἐβδομάδα περιστρέφομεν καὶ ἀνεμίζο-
 » μεν, διὰ νὰ μὴ φθαρῇ. Εἶχομεν καὶ τὸ καθαρώτερον καὶ διαυγέστερον
 » ὕδωρ, τὸ ὅποιον ἡ γῆ παράγει, ὕδωρ προτιμότερον καὶ τῶν καλλιτέρων
 » οἶνων καὶ πνευμάτων, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐφεῦρε. Τοῦτο σχηματιζόμενον
 » ἀπὸ τῆς διαλυομένης χιόνος τοῦ Παρνασσοῦ, εἰσέδουε καὶ διεπέρα τὰ
 » σπλάγχνα ὅλων τῶν στρωμάτων τοῦ ὄρους μας καὶ ἐφθάνεν ἀπέστα-
 » λαγμένον καὶ διαυγέστερον τοῦ κρυστάλλου ἐντὸς τοῦ ἄντρου καὶ ἐνα-
 » πεταμιεύετο εἰς δεξαμενὴν, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τούτου κατασκευάσαμεν.
 » Τοιοῦτο ἦτο τὸ Κωρύκιον ἄντρον, καθόσον ἡ μνήμη δύναται μετὰ
 » τριάκοντα πέντε ἔτη νὰ μὲ συγχωρήσῃ νὰ ἐπιμνησθῶ.»

Τὸ ἄντρον τοῦτο, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Ὀδυσσεὺς συνεπολέμει μετὰ τῶν
 Τούρκων, κατείχετο καὶ ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τοῦ Τρελλώνη, καθ' οὗ ἐπίσης
 ὁ Γκούρας εἶχεν ἐκχύσει τὴν ὀργὴν του ἐν τῇ προκηρύξει του, ἀποκαλῶν
 αὐτὸν Τρουκοιτρελλώνην. Ἐντὸς τοῦ ἄντρου εὕρισκετο μετὰ τοῦ Τρελ-
 λώνη ἡ οἰκογένεια τοῦ Ὀδυσσεύος καὶ φρουρὰ ὀλίγων στρατιωτῶν, ἐν
 οἷς καὶ δύο Τούρκοι, ὁ περὶ οὗ διελάβομεν ἤδη ἐμπιστος τοῦ Ὀδυσσεύος
 Μουσταφᾶς καὶ ἕτερός τις ἐπίσης ἀφωσιωμένος αὐτῷ ὀνόματι Μπα-
 μπαχμέτ. Ὁ νέος ἀρχιστράτηγος ὠρέγετο τὴν κατοχὴν τοῦ καταφυγίου

τούτου, τὸ ὅποιον ἐθεώρει ὡς ἐγκλείον θησαυροὺς ἀμυθήτους. Ὁ δαίμων τῆς φιλοχρηματίας ἐκέντα καὶ τούτου τὴν ψυχὴν· διότι καὶ φύσεις αἱ τὸσον ἄλκιμοι καὶ τὸσον ἀγέρωχοι τῶν μαχητῶν τῶν καιροῦ ἐκείνου ἐνέδιδον ἀτυχῶς εἰς τὸν πειρασμόν, τὸ πάθος δὲ τὸ ὀλέθριον τοῦ χρήματος ἡμαῦρου οὐχὶ ὀλίγον ἐξ αὐτῶν τὸ κλέος, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ὅτι τὸ χρήμα «ἀδικίαν ἔδειξεν ἀνθρώποις» ἔχειν καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναι». Κατὰ τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κατσικογιάννη, ὅπερ προηγουμένως παρέθηκα, ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπεστάλη εἰς τὴν Σπηληάν, ἥτοι εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ἀπὸ σκοποῦ ὑπὸ τοῦ Γκούρα, ἐπορθαλμιῶντος τὴν κατάληψιν τοῦ μέρους ἐκείνου διὰ δόλου. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς ἐνόησε τὴν πρόθεσιν ταύτην· ὅθεν προσεποιήθη μὲν αὐτὸς ὅτι ἤθελε νὰ εἰσαγάγῃ ἐντὸς τοῦ καταφυγίου του τοὺς συνοδεύοντας αὐτὸν ἄνδρας τοῦ Γκούρα, ἀλλ' ἐκ προσυνεννοήσεως βεβαίως μετὰ τοῦ γαμβροῦ του ἡ ἀπόπειρα ἐματαιώθη ὡς ἐκ τῆς ἀκλονήτου ἀρνήσεως τοῦ Τρελλῶνη. Καὶ αὐθις δ' ἐπανελήφθη ὁ δόλος διὰ γραμμάτων πλαστῶν τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐγχειρισθέντων πρὸς τὸν φρούραρχον τοῦ Κωρυκίου· ἀλλὰ καὶ πάλιν αὐτὸς ὑποπτευθεὶς τὴν ἐπιβουλήν, ἐφάνη ἀνένδρος. Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ Γκούρα ὑπὸ τὸν Κομνᾶν Τράκαν ἐπεχείρησαν εἰδὸς τι πολιορκίας ἢ μᾶλλον ἀποκλεισμοῦ ἐπὶ τινὰ καιρόν, ἀλλὰ δὲν ἐδοκίμασαν νὰ κυριεύσωσι διὰ τῆς βίας τὸν ὀχυρὸν καὶ ἀπόρρητον ἐκεῖνον βράχον. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἤχθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ ὀσίου Σεραφεῖμ, τὴν λεγομένην τῆς Δομποῦς, κειμένην δ' ἐν Βοιωτίᾳ κατὰ τὸν δῆμον Πέτρας, ὁ δὲ Τρελλῶνης ἔμεινεν ἐγκλειστος εἰς τὸ ἄντρον φυλάττων αὐτό. Ἀλλ' ἡ τότε Κυβέρνησις, ἐμφορουμένη ἐκ τῶν αὐτῶν φιλαρπάγων διαθέσεων καὶ ἐπιθυμοῦσα ὅπωςδῆποτε νὰ κυριεύσῃ τὸ καταφυγίον τοῦ Ὀδυσσεὺς, δὲν ἐδίστασε δυστυχῶς νὰ μετέλθῃ πρὸς τοῦτο δόλον ἀποτρόπαιον. Ἐκ τῶν κατελθόντων εἰς Ἑλλάδα φιλελλήνων ἦτο καὶ τις Σκῶτος τὴν ἐθνικότητα, ὀνόματι Φέντων, ὅστις, ἄδηλον ἂν ἐξ ἐκδικήσεως ἢ ἐκ χαμερποῦς πλεονεξίας, ἀνέλαβε νὰ διευκολύνῃ τὴν κατάληψιν τοῦ ἄντρου διὰ προδοσίας, συνεννοηθεὶς πρὸς τοῦτο μετὰ τῆς Κυβερνήσεως. Συνδεόμενος ἤδη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Τρελλῶνη, κατῴρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἀπρόσιτον καταφυγίον, συνεισαγαγὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἕτερον νεαρόν Ἀγγλον, λεγόμενον Οὐάϊτκομβ. Καιροφυλακτῶν τὴν περίστασιν ὁ φαῦλος δολοφόνος ὅπως ἐξολοθρεύσῃ τὸν ἀνύποπτον Τρελλῶνην, κατῴρθωσε νὰ μύσῃ καὶ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸ μυσαρὸν σχέδιόν του τὸν νέον Οὐάϊτκομβ, ἡμέραν δὲ τινα, καθ' ἣν ἐγυμνάζοντο

εἰς τὴν σκοποβολὴν, οὗτος οἰνόφλυξ ὢν καὶ παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ Φέντωνος, ἐπυροβόλησεν ἐκ τῶν ὀπίσθεν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐτραυματίσε καιρίως. Οἱ μετὰ τοῦ Τρελλῶνι στρατιῶται τοῦ Ὀδυσσεύος ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμόν, ὤρμησαν καὶ ἰδόντες τὸν Τρελλῶνιν χαμαί, ἐπυροβόλησαν κατὰ τοῦ Φέντωνος καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Ὁ Οὐάϊτκομβ μετὰ τὴν πρᾶξιν του ἐδραπέτευσεν· ἀλλὰ συλληφθεὶς ἤχθη δέσμιος εἰς τὸ σπήλαιον καὶ ὁμολογήσας τὰ πάντα ἔμενε κρατούμενος ἐν αὐτῷ. Παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὁ Τρελλῶνης ἐθεραπεύθη ἐκ τοῦ τραύματός του χάρις εἰς τὰς φροντίδας τοῦ ἐπίτηδες μεταβάντος εἰς τὸ ἄντρον ἀδείξ τῆς Κυβερνήσεως Ἀγγλοῦ χειρουργοῦ Ῥόμπερτ Τῶδαλ καί, ἀφοῦ ἀπέλυσε μεγαθύμως ἀβλαβῆ τὸν δολοφόνον, ὡς ἀνεπιγνώστως ἐνεργήσαντα, ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ διὰ νὰ μὴ πέσῃ θῦμα νεωτέρας ἐπίβουλῆς¹. Ἡ φιλέκδικος Κυβέρνησις δὲν ἐδείκνυτο πρόθυμος νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ τὴν ἀναχώρησιν· ἀλλ' ἐμεσολάβησεν ὁ Ἀγγλὸς ναύαρχος Ἀμιλτων, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ εἰρημένου Ἀγγλοῦ χειρουργοῦ, καὶ ἀφεθεὶς ἐλεύθερος, ἀπῆλθε μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Κεφαλληνίαν, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ τινα χρόνον. Οὕτω δὲ τὸ πολυθρύλητον σπήλαιον περιῆλθεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας ὁμῶς διεψεύσθησαν αἱ ἅπληστοι προσδοκίαι, διότι οὐδεὶς θησαυρὸς ἀνευρέθη ἐκεῖ πλὴν τῶν ἐναποτιθεμένων χάριν ἀμύνης ὅπλων καὶ ζωοτροσιῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἡμερῶν τούτων ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπομονωθείς ἐπιτηδείως ὑπὸ τοῦ Γκούρα εἶχε μεταχθῆ, ὡς εἵπομεν, εἰς τὴν κατὰ τὸν δῆμον Πέτρας ἐν Βαιωτίᾳ μονὴν τοῦ ὀσίου Σεραφεῖμ, τὴν λεγομένην τῆς Δομποῦς, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἐν περιορισμῷ, ἀποσταλεὶς μάλιστα ἀλυσίδετος, ὡς λέγει ὁ Σπηλιάδης. Ἡ χορηγηθεῖσα αὐτῷ ἐπίβουλος ἐν ἀρχῇ ἐλευθερία περιστέλλετο ἤδη καὶ οἱ ἐχθροί, εἰς ὧν τὰς χεῖρας εὕρισκετο, παρημέλουν ὁσημέραι τὰ προσχήματα, ἀποκαλύπτοντες τοὺς ἀληθεῖς αὐτῶν σκοπούς. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἤρχισε τότε νὰ προαισθάνηται τὴν τύχην του, κατανοῶν τὴν δολιότητα τῶν ἐχθρῶν του. Καὶ αὖθις προύβαλε τὴν ἀπαίτησιν ὅπως δικασθῇ διὰ νὰ δυνηθῇ ν' ἀπολογηθῇ, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἀπὸ τῆς προσωρινῆς αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ εἰρατῆς, ἥτις δὲν ἐθεωρεῖτο πολὺ ἀσφαλῆς, μετηνέχθη ὁ Ὀδυσσεὺς κατὰ διαταγὴν τοῦ Γκούρα εἰς Ἀθήνας καὶ καθείρχθη ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὑψηλοῦ φραγ-

¹ Ὁ Οὐάϊτκομβ οὗτος παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι ἀγωνιζόμενος μετὰ τῶν φιλελλήνων, ἐτραυματίσθη δὲ σοβαρῶς ἐν τῇ κατὰ τὸ Φάληρον αἱματηρᾷ μάχῃ.

κικοῦ πύργου, ὅστις διεσώζετο εἰσέτι πρὸ εἰκοσιπενταετίας. Οὐδὲ τὸ γένος σεβασθέντες αὐτοῦ οὐδὲ τὴν θέσιν οὐδὲ τὰς προτέρας πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις καὶ τὰ εὐκλεῆ του κατορθώματα οἱ σκληροκάρδιοι ἐχθροὶ του ἐνήργησαν τὴν μεταφορὰν του πανηγυρικῶς καὶ ὁ ἥρωας τῆς Γραβιάς εἰς τὴν πόλιν, ἧς ἐχρημάτισεν ἀρχηγὸς καὶ προστάτης καὶ εἰς ἣν ὠνείροπόλησεν ἐν τῇ ὀργῇ του νὰ εἰσέλθῃ θριαμβευτικῶς ὡς ἀμείλικτος τιμωρὸς, εἰσῆλθεν ἀπεναντίας σιδηροδέσμιος, κατησχυμμένος καὶ συντετριμμένος ὑπὸ τὰς ὕβρεις καὶ τοὺς ἐμπτυσμοὺς τοῦ ὄχλου, οἰκτρὸν συντριμμα καταπεσόντος μεγαλείου!

Τὰ τῆς μεταφορᾶς ταύτης καὶ καθεύξεως τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς Ἀθήνας χρήζουσιν εὐρυτέρας ἀναπτύξεως καὶ ἐξηγήσεως, ἥτις θὰ διαφωτίσῃ ἐν μέρει καὶ τὰ κατόπιν γεγονότα. Ἡ μεταφορὰ ἐγένετο ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὑπῆρχε φόβος ἀποδράσεως ἢ καὶ ἀρπαγῆς τοῦ ἐπιστήμου δεσμώτου. Ἡδὴ ὁ Γκούρας ἀπὸ τῆς 30 Ἀπριλίου ἔγραφε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν· «Τὸν Ὀδυσσεῖα εἶχον στείλει εἰς τὸ μοναστήριον Δομπὼ δι' ἀσφάλειαν» «πλὴν καὶ ἐκεῖθεν ἤρχισε νὰ διοργανίζῃ σπείρων χρήματα εἰς τοὺς «στρατιώτας, νὰ τοὺς ἀπατήσῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πρῶτά του «σχέδια. Ἀφοῦ δ' ἐπληροφορήθην ὅτι καὶ ἀλληλογραφίαν εἶχε μὲ τοὺς «ἐκ Πελοποννήσου ἐξερχομένους Ῥουμελιώτας νὰ τὸν ὑπερασπίσωσι καὶ «νὰ τὸν ἀσφαλίσωσι εἰς καταφύγιον ἄστυλόν, ἐπεμψα στρατιώτας καὶ «τὸν παρέλαβα σιδηροδέσμιον καὶ τὸν ἀπήγαγον εἰς τὸ φρούριον τῶν «Ἀθηνῶν πρὸς ἀσφάλειαν, ἣ δὲ Κυβέρνησις ἄς ἀποφασίσῃ περὶ αὐτοῦ»¹. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς ἐνεργείας τοῦ Ὀδυσσεῶς πρὸς διαφθορὰν τῶν φυλάκων του, οὐδὲν τὸ ἀπίθανόν, διότι αὐταὶ ἦσαν φυσικώταται καὶ ἐπιτετραμμέναι εἰς ἄνθρωπον συναισθανόμενον ὅτι εἶχε περιπέσει εἰς χεῖρας τῶν θανασίμων ἐχθρῶν του, σύμφωνα δ' ἄλλως μὲ τὸν πολυμήχανον τοῦ δεσμώτου χαρακτῆρα· περὶ δὲ τῶν συνεννοήσεων αὐτοῦ μὲ τοὺς Ῥουμελιώτας ἢ μᾶλλον περὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ διαθέσεων τῶν τελευταίων τούτων ἔχομεν καὶ ἄλλας ἐπικυρωτικὰς μαρτυρίας. Ὁ γράψας ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως Σουλιώτης Κουτσονίκας μαρτυρεῖ τὰ ἐξῆς· «Καθ' ἣν «ἐποχὴν διεφυλάττετο ὁ Ὀδυσσεύς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δομποῦ, οἱ ἐν «Πελοποννήσῳ ὀπλαρχηγοὶ Ῥουμελιῶται καὶ Σουλιῶται, μετὰ τὴν ἐν «Κρομμυδίῳ μάχην, μαθόντες τὴν στενὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, «ἀπεφάσισαν νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ συγγενῶν

¹ Ἴδὲ Σπηλιᾶδου Ἀπομνημονεύματα, σελ. 417.

» καὶ πατριωτῶν, ἐκστρατεύσαντες δὲ ὁ τε Καραϊσκάκης, Κώστας Μπό-
 » τσαρης καὶ λοιποὶ Σουλιῶται, Τζαβέλλα, Δρακέοι, Κουτσονικέοι, Ζερ-
 » βέοι, Δαγκλέοι, Βεικέοι, Μαλαμάται καὶ λοιποὶ στρατιῶται, οἵτινες διὰ
 » πλοικρίων ἐκ τοῦ Λουτρακίου διέβησαν εἰς τὸ Δίστομον· οἱ ὀπλαρχηγοὶ
 » οὗτοι φθάσαντες εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Γκούρας
 » ἔχει πεφυλακισμένον τὸν Ὀδυσσεύ, πρὸς τὸν ὁποῖον (πρὸς τὸν Γκούραν
 » δηλαδὴ) ἀποταθέντες ἐζητήσαντο τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Μάλιστα
 » δὲ ὁ Κώστας Μπότσαρης, Καραϊσκάκης καὶ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ Σου-
 » λιῶται εἶχαν κατὰ τοῦτο πολλὴν ἐπιμονήν». Μετὰ τῶν Μποτσαραίων
 ὁ Ὀδυσσεύς συνεδέετο ἀνέκαθεν διὰ στενῆς φιλίας, ἐκδηλῶν ἰδίως ἀγά-
 πην καὶ θαυμασμὸν ἀνυπόκριτον πρὸς τὸν ἥρωα Μάρκον. Ὁ Καραϊσκά-
 κης δὲ ἔδειξε ὑπὲρ πάντας ἐνδιαφέρον μέγιστον καὶ μετῆλθε πᾶν μέσον
 πρὸς σωτηρίαν τοῦ παλαιοῦ του φίλου καὶ συστρατιώτου. Τὴν 25 Μαΐου
 ἔγραψεν ὁ Γκούρας ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν· «Ὁ Καραϊσκάκης
 » ἐρχόμενος ἐδῶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ διὰ τὸν Ὀδυσσεύ, νὰ κάμῃ ἐπανά-
 » στασιν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἄλλα ἀπερίγραπτα· ὠμίλησε καὶ τὸν ἀδελ-
 » φόν του Γιαννάκην καὶ ἐσύναξεν ὅλον τὸν στρατὸν τοῦ Ὀδυσσεύς.
 » ὅστις ἦτο μὲ ἡμᾶς· ἔκαμε δὲ φατρίας καὶ μ' ἄλλους καὶ δίδει σαράντα
 » καὶ πενήντα γρόσια εἰς τοὺς παλαιούς στρατιώτας μας νὰ ὑπάγουν
 » μ' αὐτόν». Καὶ τὸν μὲν Καραϊσκάκην ἐξώθει παρεκτός τοῦ φιλικοῦ
 ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ ἐκ τῆς ὁμοιοπαθείας συμπάθεια· διότι καὶ αὐτὸς
 εἶχεν ὑποπέσει εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, ἐπομένως ἦτο κριτὴς ἐπιεικέστε-
 ρος· ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸς εἶχε καταδιωχθῇ λυσσῶδῶς ὑπὸ ἰσχυρῶν
 ἐχθρῶν. Ἀμφότεροι ὁ τε Καραϊσκάκης καὶ ὁ Ὀδυσσεύς εἶχον πρὸς τοῖς
 ἄλλοις ἀφορισθῇ δι' ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμιῶν ὡς προδόται τῆς πατρί-
 δος. Εἶναι γνωστὴ ἡ περὶ τούτου ἐπιστολὴ τοῦ Καραϊσκάκη· ὁ δὲ Ὀδυσ-
 σεύς μετὰ τὸν φόνον τοῦ Νούτσου καὶ τοῦ Παλάσκα οὐ μόνον καθηρέθη,
 προκηρυχθείσης παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀμοιβῆς πεντακισχιλίων
 γροσίων διὰ τὸν φόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀφωρίσθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς
 ὀρησκείας, ὄντος τότε ἐπισκόπου Ἀνδρούσης, Ἰωσήφ. Ἀλλως τε ὁ Καραϊ-
 σκάκης ἀνεξαρτήτως τούτου δὲν ἠρέσκετο βέβαια ν' ἀποκτήσωσιν οἱ
 ἀποτελοῦντες τὴν Κυβέρνησιν πολιτικοὶ ἄνδρες τοιαύτην ἐξουσίαν, ὥστε
 νὰ συλλαμβάνωσι καὶ νὰ τιμωρῶσιν ἐπιφανεῖς καὶ ἰσχυροὺς ὀπλαρχη-
 γούς, ἔστω καὶ πταίσαντας. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Καραϊσκάκης, φιλόδοξος καὶ
 διπλωμάτης, ἐγίνωσκεν ὅτι διὰ τῆς διαγωγῆς του προσηταιρίζετο τοὺς
 φίλους καὶ ὁπαδοὺς τοῦ Ὀδυσσεύς. Οἱ δὲ ἄλλοι· Ρουμελιῶται καὶ Σου-

λιώται ὀπλαρχηγοὶ ἐπεθύμουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ὀδυσσεύος οὐ μόνον ἐκ συμπαθείας πρὸς αὐτόν, μεθ' οὗ συνεδέοντο οἱ πλείστοι διὰ παλαιᾶς φιλίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀντιπαθείας καὶ φθόνου πρὸς τὸν Γκούρα, ὅστις ἄσημος ἐντελῶς κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ ἀγῶνος, μὴ ἀνήκων εἰς γνωστήν καὶ ὀνομαστήν ἄρματωλικὴν οἰκογένειαν, ἀνυψώθη διὰ μιᾶς ὑποσκελίσας τὸν πρόην ἀρχηγὸν καὶ εὐεργέτην του. Ὑπεβλέπετο δ' ἐν γένει ὁ Γκούρας παρὰ τῶν στρατιωτικῶν διὰ τὴν ὑπέροχον περιωπὴν, εἰς ἣν ἀνῆλθε ῥαγδαίως, διὰ τὴν προτίμησιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην, ἣν ἐδείκνυε πρὸς αὐτόν ἡ Κυβέρνησις ἰδίως μετὰ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τῶν ἀνταρτῶν ἐπιτυχίας του καὶ διὰ τὸ ἀπονεμηθὲν εἰς αὐτόν ἀξίωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας. Αἱ φανεραὶ αὗται συμπάθειαι τῶν ὀπλαρχηγῶν ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσεύος καὶ ἰδίως τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ μέγα ἐνδιαφέρον τοῦ τολμηροῦ καὶ ῥιψοκινδύνου Καραϊσκάκη συνετέλεσαν βεβαίως τὰ μάλα εἰς τὴν ἀποφασιν τοῦ Γκούρα, ὅπως ὅσον τάχιστα ποιήσῃται ἐκποδῶν τὸν ἐχθρόν του.

Ὁ Ὀδυσσεὺς διέμενε καθειργμένος ἐν τῇ Ἀκροπόλει περὶ τὸν ἓνα μῆνα. Ὁ θάνατος αὐτοῦ εἶχεν ἤδη ἀποφασισθῇ. Ἐν πρώτοις ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο πλέον κάρφος εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Γκούρα· εἶδομεν ἐκ τῶν παρατεθέντων ἐγγράφων ὅποιον μῖσος ἐφώλευεν εἰς τὰ στήθη τοῦ τελευταίου τούτου κατὰ τοῦ πρόην ἀρχηγοῦ του· ἐν τῇ θανάσιμῳ μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν μονομαχίᾳ εἰς ἐκ τῶν δύο ἔπρεπε νὰ πέσῃ νεκρός· τοῦτο ἐπέβαλεν ἡ αὐτοσυντηρησία. Εἰς ὃ σημεῖον δ' εἶχον φθάσει τὰ πράγματα ἡ συνδιαλλαγή τοῦ Ὀδυσσεύος μετὰ τῶν λοιπῶν ἐχθρῶν του δὲν ἦτο πλέον δυνατή. Ὁ Ἀνδρουτσοῦς δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀμνηστευόντων τοιαύτας ὕβρεις καὶ καταδρομάς, εἶποτε δὲ ἀνέκτα τὴν ἐλευθερίαν του, βεβαίως ἤθελε προβῇ μέχρι τῶν ἐσχάτων, ὅπως κορέσῃ τὸ ἄγριον αὐτοῦ πάθος. Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους παρίστατο ἀνάγκη ὅπως ὁ ἐπίφοβος ἐχθρὸς ὀξοντωθῇ ὅσον τάχιστα.

Διὰ τίνος τρόπου ὁμοῦς; Ὅπως περιβλήθῃ ὁ φόνος αὐτοῦ τύπον τινὰ νομιμότητος, ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ δίκη ἢ καὶν πρόσχημά τι αὐτῆς. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἦτο δυνατόν· ἄλλως τε δὲν ἦτο οὔτε σῶφρων. Ἡ δίκη θὰ ἔδιδε καιρὸν εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην ὅπως ἐκφρασθῇ, ἀφεύκτως δ' ἤθελον προβῇ εἰς τὸ μέσον συνήγοροι καὶ μάλιστα συνήγοροι ἰσχυροὶ τοῦ κατηγορουμένου καὶ ἤθελον ἀναρριπισθῇ τὰ πάθη, ὧν ἡ λαίλαψ θὰ συμπαρέσυρεν ἰσως τὴν ἀνίσχυρον Κυβέρνησιν, ἥτις συνεκλονεῖτο τότε ὡς δόναξ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολεμικῆς καταιγίδος. Καὶ ὁ καιρὸς πλὴν τούτου δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τοιαύτας δίκας, καθ' ἃς ἡμέρας ὁ Αἰγύπτιος

στρατηλάτης νικηφόρος περιήρχετο τὴν Πελοπόννησον δηῶν καὶ σφάζων. Ὅθεν ὑπελείπετο ἡ ὑποκεκρυμμένη δολοφονία καὶ ταύτης ἐγένετο χρῆσις.

Πρὸ τοῦ φόνου ὅμως ὁ ταλαίπωρος δεσμώτης ὑπέστη οὐκ ὀλίγη βασανιστήρια. Περί τούτου ἐλάχιστα καταλείπονται δισταγμοί, διότι πᾶσαι αἱ μαρτυρίαι αἱ ἐγγράφοι καὶ αἱ ἐκ παραδόσεως συμπίπτουσιν καὶ συμφωνοῦσιν περὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Οἱ δῆμιοί του μετὰ τὴν ἐν Κωρυκίῳ διάψευσιν τῶν ἐλπίδων των μετεχειρίσθησαν σκληρὰς βασάνους διὰ ν' ἀποσπάσωσι παρ' αὐτοῦ τὴν ὁμολογίαν περὶ τοῦ μέρους, ὅπου, κατὰ τὴν πεποιθήσιν των, εἶχε κρύψει τοὺς θησαυροὺς του. Ἄλλ' εἶχε τῷ ὄντι θησαυροὺς ὁ Ὀδυσσεύς; Κατὰ τὰς ἐκμυστηρεύσεις τοῦ Τρελλῶνι πρὸς τὸν Ξένον τὰς περιεχομένας εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας Ἀναμνήσεις, ὁ Ὀδυσσεύς βοηθὸν ἔχων καὶ αὐτὸν τὸν Τρελλῶνιν, ἔθαψε νύκτα τινὰ εἰς χῶρον ἔρημον παρὰ τὰς Θήβας τὸ ποσὸν δέκα πέντε χιλιάδων ἀγγλικῶν λιρῶν εἰς αὐστριακὰ δουβλόνια! Πλὴν μεθ' ὅλας τὰς λεπτομερείας, δι' ὧν περιγράφεται ὁ μυθιστορικὸς αὐτὸς ἐνταφιασμὸς, ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ παράσχωμεν ἐλαχίστην εἰς τὴν ἀφήγησιν πίστιν· περὶ τῆς σοβαρότητος αὐτῆς δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ συμπεράνῃ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα ἀναγράφεται ἕτερος ἐνταφιασμὸς νυκτερινὸς εἰς ἔρημον μέρος ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεῶς γεγόμενος, πάντοτε τῇ βοηθείᾳ τοῦ Τρελλῶνι, τὰ χωσθέντα δ' αὐτόθι ἦσαν πολυάριθμα τιμαλφῇ ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα καὶ καλλιτεχνήματα, ἅτινα εἶχεν ὁ Ὀδυσσεύς συνάξει ἐκ τῶν πέριξ, ὡς νὰ ἦσαν τὰ τοιαῦτα ἀντικείμενα ἀφθονα καὶ προσιτὰ εἰς τὸν βουλούμενον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ ὡς νὰ εἶχε καιρὸν ὁ Ὀδυσσεύς νὰ καταγίνηται τότε εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας καὶ εἰς καταρτισμὸν καλλιτεχνικῶν συλλογῶν. Ἄλλως τε, ἐὰν εἶχέ που κεκρυμμένον θησαυρὸν ὁ Ὀδυσσεύς, θὰ ἐφρόντιζεν ὅπωςδῆποτε πρὸ τοῦ θανάτου του ν' ἀνακοινώσῃ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ εἰς τὴν σύζυγόν του, χάριν τῆς οἰκογενείας του καὶ τοῦ μονογενοῦς τέκνου του. Ἀπεναντίας εἶναι γνωστὸν καὶ βέβαιον ὅτι ἡ Καπετάνισσα, ἡ σύζυγος τοῦ Ὀδυσσεῶς, ἔζησεν ἕως τέλους περίπου τοῦ βίου της ἐν πενίᾳ καὶ στερήσει. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου ἀπενεμήθη αὐτῇ καὶ τῷ υἱῷ της σύνταξις ἐκ 47 φοινίκων, τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος ηὐξήθη εἰς δραχμὰς 60!¹ Ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐπέμφθη εἰς

¹ Εἶναι ἄπορον πῶς ὁ Ὁθων ὁ τιμῶν τοὺς ἀνδράς τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὴν μνήμην αὐτῶν ἐφάνη ἐπιλήσμων πρὸς τὴν χήραν τοῦ Ἀνδρούτσου. Τοῦτο ἔγραψε καὶ ὁ Κ. Σάβας ἄλλοτε εἰς τινὰ περὶ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου μονογραφίαν του,

Μόναχον μετ' ἄλλων τέκνων ἀγωνιστῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν δαπάναις τοῦ
χειμνήστου βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, μικρὸν μετὰ τὴν κάθο-
δον τοῦ βασιλέως Ὁθωνος εἰς Ἑλλάδα· τοῦτον δὲ παρηκολούθησε καὶ
ἡ μήτηρ του. Ἀλλ' ἐκεῖ ὁ νεαρὸς τοῦ Ὀδυσσεύος γόνος Λεωνίδας ἀπε-
βίωσεν ἐν ἡλικίᾳ δώδεκα ἐτῶν, μεγαλοπρεπῶς κηδευθεὶς παρὰ τῆς βασι-
λίσσης τῆς Βαυαρίας¹. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μόνοι τέκνου τῆς ἡ-
δύστηνος μήτηρ ἐπανεκάμφεν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐζήσε συντηρουμένη ἐκ
τῆς παρεχομένης αὐτῇ πενιχρᾶς συντάξεως, κατοικοῦσα ἐν τῇ συνοικίᾳ
Πλάκας. Μόνον μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴν μεταπολίτευσιν, προτάσει τοῦ
Ἐπαμεινώνδου Διληγεώργη καὶ τοῦ Δημητρίου Καλλιφρονᾶ ἡ Ἐθνικὴ

δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς Χρυσᾶς. «Ὁ Ὁθων, ὅστις ἐπρόφερε
» πάντοτε μετὰ σεβασμοῦ τὸ ὄνομα τοῦ θύματος τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἡγόραζε
» τὴν μὲν σπάχην τοῦ ἥρωος τῆς Γραβιᾶς ἀντὶ 4,000 δραχμῶν, τὰς δὲ παλά-
» σκας καὶ πιστόλας του ἀντὶ 3,000, οὐ μόνον ἀπηξίου ἐπιστήμου ταφῆς τὰ ὅσα
» του, ἀλλ' οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ δοθῇ εἰς τὴν λιμοκτονοῦσαν χήραν μισθὸς
» φαλαγγίτου ὑπολογαγοῦ ».

¹ Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐχαράχθη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐπι-
φανοῦς φιλέλλητος Θεοφίλου.

«Ἐνθάδε κεῖται Λεωνίδας, ἕκγονος Ἀνδρουτσοῦ, υἱὸς Ὀδυσσεύος, πρὸ τῆς
» ἡθῆς ἀποθανὼν ἐν Μονάχῳ τὴν 11 Δεκεμβρίου 1836. Τὸν τάφον αὐτοῦ ἀνέ-
» στησε παλαιὸς τις φιλέλλην, Λουδοβίκος ὁ τῆς Βαυαρίας βασιλεὺς ».

Ἔπονται δὲ οἱ ἐξῆς στίχοι·

«Εἰμὶ θάλος πολυπενθὲς, ὑπ' ἀνδρῶν βλαστὲν ἀρίστων,
» Οἵτινες ἀντ' ἀρετῆς ἔργ' ὀδυνηρὰ πάθον.
» Τὸν γὰρ πάππον ἐλὼν νηλεῶς ἐφόνευσ' ὁ τύραννος,
» Οὐ βίᾳ, ἀλλὰ δόλῳ, φάρμακα λυγρὰ διδούς.
» Τὸν δ' αὖ γεννητῆρα, τὸν ἐν πολέμοις ἀδάμκστον
» Ἐχθροδαποί πύργου κρήμνισαν ἐκ μεγάλου.
» Μήτηρ δ', ἡ Παρνασσοῦ ἐνὶ σπηλαίοις μ' ἔτικτεν
» Ἐνθάδε δωδεκάτῃ χλαῦσεν' ἀποφθίμενον ».

Ἦτο δὲ τὸ μεριάκιον τοῦτο τὸ γεννηθὲν ἐν τῷ Κωρυκίῳ καὶ βαπτισθὲν ὑπὸ
τοῦ γέροντος Πανουρᾶ (ὅστις ἐστεφάνωσεν ὡς κουμπάρου καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ
Ὀδυσσεύος Ταρσίτσαν μετὰ τοῦ Τρελλώνη) πεπροικισμένον ὑπὸ πολλῆς εὐφυΐας
καὶ ὁμοίαζε πολὺ πρὸς τὸν πατέρα του· ὅθεν, ὡς λέγεται, ἐκ τῶν χαρακτηρι-
στικῶν αὐτοῦ ὀδηγηθεὶς ὁ ζωγράφος καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν φίλων καὶ
τῶν συναγωνιστῶν τοῦ πατρός του, ἠδυνήθη νὰ κατασκευάσῃ τὴν γνωστὴν εἰκόνα
τοῦ Ὀδυσσεύος μετὰ τὸν ἀρειμάνιον μύστακα καὶ τὸ λάσιον στῆθος. Ἐν τούτοις
κατ' ἄλλους τινὰς ἢ ἐν λόγῳ εἰκὼν εἶναι πάντῃ ἀνόμοιος πρὸς τὴν ἀληθῆ φυσιο-
γνωμίαν τοῦ Ὀδυσσεύος. Ὁ κ. Κ. Ράδος ἐν τῷ τελευταίῳ ἐκδοθέντι πανηγυ-

Συνέλευσις ἀπένειμεν εἰς τὴν χήραν τοῦ Ἀνδρούτσου σύνταξιν ἐκ διακοσίων κατὰ μῆνα δραχμῶν, τοιοῦτοτρόπως δὲ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου διήλθεν ἐν σχετικῇ ἀνκουφίσει. Ὡστε τὰ περὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ὀδυσσεύος λεγόμενα ἦσαν μυθώδη, μᾶλλον δ' ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ εἰκάζωμεν ὅτι τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ χρηματικὴν περιουσίαν ἠναγκάσθη νὰ δαπανήσῃ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένου στρατιωτικοῦ σώματος κατὰ τὰ τελευταῖα δυσχερῆ καὶ πολυκύμαντα τοῦ βίου του ἔτη.

Ὁ φόνος τοῦ Ὀδυσσεύος ἐτελέσθη ἐν τῷ Πύργῳ τῆς Ἀκροπόλεως τὴν νύκτα τῆς 4 πρὸς τὴν 5 Ἰουνίου. Εἶναι περίεργον εἰς τὸ ζοφερόν αὐτὸ καὶ τραγικὸν δράμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δυσμοῖρου πολεμάρ-

ρικῷ λόγῳ, ὃν ἀπήγγειλε κατὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς ἀναμνηστικῆς πλακῆς τῆς ἐν Ἀστρεὶ Β' Ἑθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως, ἀναγράφει τὰ ἑξῆς: «Τὸ » μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην ἐπισημότερον πρόσωπον ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἦτο ὁ » Ὀδυσσεύς Ἀνδρίτζου, ὅλως διάφορος τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἀτυχοῦς εἰκόνης. » Μὲ τὸ μέτριον καὶ μᾶλλον λεπτοφυὲς ἀνάστημά του, γλαυκὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς, » ξανθός, εἶχε φωνὴν γυναικὸς καὶ τρόπους θωπευτικούς, ἀσυμβιβάστους πρὸς τὸ » ποιάν τινα φρίκην ἐμπνέον ὄνομά του». Ἐγὼ αὐτὸς ἔτυχε ν' ἀκούσω ἐκ τῆς ἀφηγήσεως πρεσβυτέρων ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Ὀδυσσεύος εἶχε πράγματι τι τὸ στοηνές καὶ τὸ γυναικῶδες καὶ ὅτι πάντοτε τὸ ὕψος του ἦτο ἔμπλεον ὀξείας εἰρωνείας. Δύο τῶν περὶ αὐτοῦ ἀσχοληθέντων συγγραφέων ὁ Ζαμπέλιος καὶ ὁ Γούδας περιγράφουσι τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ ὡς ἑξῆς. Ὁ πρῶτος λέγει: «Ἦτο ὕψη- » λοῦ ἀναστήματος, εὐρωστός, εὐειδής, μὲ μύστακα καὶ ὀφρῦς καὶ τρίχας ξανθάς, » μὲ ὀφθαλμοὺς καστανούς, μὲ ὠτίᾳ μικρὰ καὶ λεῖα, μὲ ῥίνα λεπτὴν καὶ εὐθείαν, » μὲ στόμα μέτριον καὶ μὲ ὀδόντας μικροὺς». Ὁ δὲ δεύτερος: «Ἦτο ἀναστή- » ματος ὕψηλοῦ μᾶλλον καὶ τὰ μέγιστα συμμέτρου· δασύτριξ δὲ οὐ μόνον τὴν » κεφαλὴν, τὰς πλατείας ὀφρῦς καὶ τοὺς δασεῖς μύστακας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ » στέρνον. Εἶχε τὸ βλέμμα βλοσυρὸν καὶ συνωφρυωμένον, ἐμφαίνον περίνοιαν » καὶ τόλμην· ὀφθαλμοὺς καὶ τρίχας εἶχε καστανάς, ῥίνα λεπτὴν καὶ εὐθείαν, » μέτωπον προέχον, κεφαλὴν μεγάλην καὶ νῶτα εὐρέα». Αἱ δύο εἰκόνες διαφέρουσιν, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης· ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ πρώτη εἶναι ἡ γνησιωτέρα, συμφωνοῦσα καὶ μὲ τὴν παράδοσιν. Ὁ Ζαμπέλιος ἄλλως τε ἦτο σύγχρονος, γνωρίσας προσωπικῶς τὸν Ὀδυσσεά ἐν Λευκάδι, ὡς ῥητῶς ἀναφέρει εἰς τὰ Προλεγόμενα τῆς τραγωδίας του. Ἐνῶ ἡ περιγραφή τοῦ Γούδα, καθὼς καὶ ἡ τοῦ κ. Παπαμιχαλοπούλου ἐν τῇ πραγματείᾳ του, ἐν ᾗ παριστᾷ τὸν Ὀδυσσεά ὡς τὴν προσωποποίησιν τῶν ἀντιγεωμένων τοῦ δημοτικοῦ ᾄσματος:

Ἵαν βράχος εἶν' ἡ πλάταις του, Ἵαν κάστρ' ἡ κεφαλὴ του

Καὶ τὰ πλατεῖα τὰ στήθια του τοῖχος χορταριασμένος

ἔλκουσι τὴν ἐμπνευσιν ἐκ τῆς περὶ ἧς ἀνωτέρω ὁ λόγος κατὰ φαντασίαν πρωτοπογραφίας. Προσθέτει δὲ περὶ τῆς ἀλκῆς του ὁ Γούδας ὅτι «ἦτο εἰς μέγαν βα-

χου τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον διεδραμάτισαν τὰ πρωτοπαλλήκαρα. Ὁ Γκούρας ἦτο πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσεύς, σφόδρα ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ἄλλοτε παρ' αὐτοῦ¹, ὅστις εἶδομεν πῶς ἀνταπέδωκε τὰ τροφεῖα καὶ τὴν προστασίαν πρὸς τὸν εὐεργέτην του. Ὁ Γκούρας προσέλαβε κατόπιν, ἀρχηγὸς γενόμενος, ὡς πρωτοπαλλήκαρον τὸν Ἰωάννην Μαμούρη καὶ ὁ Μαμούρης πάλιν γενόμενος ὑπαρχηγὸς καὶ ὑποφρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως εἶχεν ὡς πρωτοπαλλήκαρον τὸν Παπακώσταν. Ὁ Μαμούρης καὶ ὁ Παπακώστας, ὁμοῦ μὲ τὸν ἀδιάλλακτον τοῦ Ὀδυσσεύς ἐχθρόν, τὸν Μῆτρον τῆς Τριανταφυλλίνας (ἄλλοι λέγουν καὶ τῇ βοηθείᾳ ἱερέως τινός, ἐνεργήσαντος ἐπὶ τοῦ ἀτυχοῦς δεσμώτου τὴν ὀδυνηροτάτην τῶν βασάνων), ἐξετέλεσαν τὴν στυγεράν πρᾶξιν τῶν βασανιστηρίων καὶ τοῦ φόνου.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι περὶ ζήτημα σκοτεινὸν ὅπωςδὴποτε, οἷον τὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς τοῦ Ἀγῶνος πληρεστάτη ὁμοφωνία. Πάντες παραδέχονται ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ ὑπῆρξε βίαιος καὶ ὅτι ἀπεφασίσθη ἐκ συνεννοήσεως μεταξὺ τοῦ Γκούρα καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ ἱστοριογράφος τῶν Ἀθηνῶν Σουρμελῆς γράφει «Οὗτος » συλληφθεὶς εἰς τὸν τόπον, ἐξ οὗ ἐξῆλθεν, (ἦν γὰρ πατρίς αὐτοῦ οἱ Λίβα- » νάτες), ἀποστέλλεται εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἀθηνῶν, ἐνθα φυλακίζεται » εἰς τὸν μέγαν πύργον τῆς Ἀκροπόλεως, ὅστις καὶ ἐντεῦθεν δὲν ἔλειπε » νὰ μετέρχεται πᾶν μέσον εἰς ἀποδραπέτευσιν. Ἀλλ' εἰς τὰς 5 τοῦ » Ἰουνίου τοῦ 1825 ἔλαβε τελευτὴν τῆς ζωῆς του ἀξίαν ὧν ἔπραξε. Διὰ

» θμὸν χειροδύναμος, ὡσαύτως δὲ καὶ πηδητικός. Καὶ ὡς παράδειγμα τῆς χειρο- » δυναμίας του διηγοῦνται ὅτι ἠδύνατο νὰ τηρῇ συγχρόνως ἐξ ἑκάστης τῶν χει- » ρῶν ἀνηρτημένον ἀνὰ ἓνα παχὺν τράχον ἐκδερόμενον καὶ νὰ μὴ κουράζηται ». Ἀλλὰ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο φοβοῦμαι μήπως εἶναι ἀπήχησις λαϊκῶν θρύλων περὶ τῆς ἐκτάκτου βίωμης διαφόρων ὀρεσιβίων ἀνδρῶν καὶ ἰδίως ληστῶν. Εἰδικῶς τὸ ἤκουσα πολλάκις ἀναφερόμενον διὰ τοὺς περιφήμους ληστὰς Νταθέ- λην καὶ Κακαράπην. Τοῦ Ὀδυσσεύς παρέχει τὴν ἐξῆς εἰκόνα ὁ Μένδελων Βαρθόλδου «Ὁραῖος ἀνὴρ μέτριος τὸ ἀνάστημα καὶ ῥωμαλέος τὴν ἀναβολήν, » ξανθόκομος, εὐρυμέτωπος καὶ ὑπὸ δασείας ὀφρῦς σκιαζὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, » εἶναι βραδὺς εἰς τὸ λέγειν καὶ ταχὺς εἰς τὸ πράττειν. Θαυμάζων ἐλάλει ὁ λαὸς » περὶ τῆς ὠκυποδίας αὐτοῦ· ἡ κλέφτικη δ' αὕτη ἀρετὴ ἀνεμίμνησκε τὰς ὁμη- » ρικὰς μορφὰς Αἴαντος τοῦ Ὀϊλέως ἢ τοῦ ὁμωνύμου ἥρωος τῆς Ὀδυσσεΐας, » οὗτινος φρονίμως σκεπτόμενος ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦν ἀπόγονος ὁ νέος Ὀδυσσεύς ».

¹ Εἶδομεν τί λέγει περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Γαλαξειδιώτας ἐπιστολῇ καὶ πόσον ἐγκωμιάζει τὴν ἀνδρείαν του ἐν τῇ ἐκθέσει περὶ τῆς μάχης τῶν Βασιλικῶν.

» διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδομένης κατ' αἴτησιν τοῦ Γκούρα, θανα-
 » τώνεται ἀποπνιγείς κατὰ μέσσην νύκτα καὶ ἀπὸ τοῦ πύργου καταρρί-
 » πτεται κατὰ γῆς. Ὁ ἐκτελεστής τοῦ θανάτου ἦτο ἱερεὺς στρατιωτι-
 » κός, ὅστις ἐξεδικήθη ἐναντίον αὐτοῦ, διὰ τὸ πρὸς τοὺς ἱερεῖς μῖσος,
 » καταδρομὴν καὶ κακὰ πραχθέντα παρ' ἐκείνου. Ὁ δὲ θάνατος οὗτος
 » ἐπλάσθη ἄλλως πως, διὰ τὰς τότε περιστάσεις . . . Ἐτάφη δὲ ὑπὸ
 » τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς βορρᾶν τὰ λείψανα αὐτοῦ ἀνε-
 » κόμισεν ἡ σύζυγός του τῷ 1833 . . . ».

Ὁ Μένδελσων Βαρθόλδου γράφει: « Ἀρσὺ ἐβασάνισαν αὐτὸν ἵνα δηλώσῃ
 » ποῦ εἶχε κρύψει τοὺς θησαυροὺς του — τὸ τίμημα τῆς προδοσίας του —
 » ἤγαγον αὐτὸν τέλος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ καθεῖρξαν αὐτὸν ἐν τῷ
 » δεξιᾷ τῶν Προπυλαίων ἐνετικῷ πύργῳ. Ἐκεῖ παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς
 » Ἀπτέρου Νίκης εὐρέθη χαμαὶ τὴν 16 Ἰουλίου 1825¹ συντετριμμένα
 » ἔχων τὰ μέλη καὶ ὁ λαὸς διηγεῖτο εἰς τοὺς ἐρωτῶντας ξένους ὅτι ἐκρη-
 » μνίσθη ἀποπειραθεὶς νὰ δραπετεύσῃ. Οἱ μεμνημένοι ὁμῶς ἐγίνωσκον
 » ὅτι εἶχε πνιγῇ καὶ ῥιφθῇ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοῦ πύργου κατὰ διατα-
 » γὴν τοῦ Γκούρα καὶ ὅτι ἡ Κυβερνησις τοῦ Κουντουριώτου ἔκλεισε τοὺς
 » ὀφθαλμούς, ὅτε ὁ πιστὸς θεράπων ἀπηλλάγη βιαίως τοῦ κινδυνώδους
 » αὐτοῦ ἀντιπάλου ». Ὁ Τρικούπης ἀφηγεῖται ὡς ἀκολουθῶς τὸ γεγο-
 » νός: « Μετεκομίσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐφυλακίσθη ἐν τῷ
 » ἐκεῖ πύργῳ, ἐβασανίσθη πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς περιουσίας του καὶ τὴν
 » νύκτα τῆς 4 Ἰουλίου ἐπνίγη καὶ ἐρρίφθη νεκρὸς ἄνωθεν τοῦ πύργου.
 » εὐρέθη δὲ τὸ πτώμα του τὴν ἐπιούσαν ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἐδάφους
 » τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Ἀλλ' ἐχρειάζετο ἡ μισαιφονία νὰ περι-
 » καλυφθῇ διὸ παραμορφώσαντες οἱ ἔνοχοι τὴν ἀλήθειαν διέδωκαν ὅτι
 » ἐκόπη τὸ σχοινίον, δι' οὗ ἐδέθη αὐθόρμητος ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ ὅτι πεσὼν
 » κατὰ γῆς ἀπέθανεν ἠθέλησαν δὲ καὶ νὰ δικαιώσωσι τοὺς λόγους των
 » καὶ δι' ἱατρικῆς νεκροψίας, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν οὐδὲν ἐξήχθη εἰς περικά-
 » λυψιν τῆς μισαιφονίας ». Ὁ Φίνλαιῦ (History of the Greek Revo-
 lution, ἐν τόμῳ Β', σελ. 92—83) γράφει: « Ἐφυλάχσαστο δεσμώτης ἐν
 » τῇ Ἀκροπόλει ἕως ὅτου τὰ καταστρεπτικὰ μέτρα τοῦ Κουντουριώτου

¹ Καὶ ὁ Μένδελσων Βαρθόλδου καὶ ὁ Φίνλαιῦ σφάλλονται περὶ τὴν χρονολογίαν σημειοῦντες ὡς ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ Ὀδυσσεύς τὴν 16 Ἰουλίου ἐ. ν. καθὼς καὶ ὁ Τρικούπης, ἐξ οὗ οἱ ἀνωτέρω ἠρύσθησαν τὴν χρονολογίαν. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐθανατώθη τὴν νύκτα τῆς 4 πρὸς τὴν 5 Ἰουνίου καὶ οὐχὶ Ἰουλίου.

» καὶ τοῦ Κωλέττου ἐξήγειραν τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν. Ὁ Γκούρας
 » τότε ἐφοβήθη μήπως ὁ Ὀδυσσεὺς δραπετεύσῃ καὶ ἀνακτῇ τὴν προ-
 » τέραν δύναμιν, τὸ συμφέρον ὑπερίσχυσε μᾶλλον ἢ ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ
 » ὁ Ὀδυσσεὺς ἐθανατώθη τὴν νύκτα τῆς 16 Ἰουλίου. Μετὰ τὸν φόνον
 » τὸ σῶμά του ἐρρίφθη ἀπὸ τοῦ πύργου πρὸς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν
 » τῶν Προπυλαίων πρὸς πίστωσιν τῆς διαβεβαιώσεως ὅτι ἐφονεύθη κρη-
 » μνισθεὶς ἐνῶ ἀπεπειρᾶτο νὰ δραπετεύσῃ». Ὁ δὲ Σπηλιάδης εἰς τὰ
 Ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ ἀφηγεῖται λεπτομερέστερον τὰ πράγματα.
 «Ὁ Γκούρας, γράφει, σπεύδει νὰ τὸν φονεύσῃ καὶ τὸν στέλλει ἐπὶ τοῦτο
 » εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων... Ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς 4 πρὸς τὴν
 » 5 Ἰουνίου ὁ Ὀδυσσεὺς ἐδολοφονήθη... Ὁ φρούραρχος Γκούρας διέ-
 » ταξε, καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ Κωλέττη, τοῦ ὁποίου
 » περιέμενε τὴν ἀπόφασιν, ὡς ἡ ἀναφορὰ του τῆς 30 Ἀπριλίου, νὰ πνί-
 » ξωσι τὸν εὐεργέτην του, καὶ ἐπομένως ἐπέπεσον κατ' αὐτοῦ κοιμωμένου
 » πολλοὶ δῆμιοι καὶ ἐφόνευσαν ἀποπνίξαντες αὐτόν, ἀφυπνισθέντα καὶ
 » ἀνδρείως παλαίοντα τὸν κακόμοιρον, ὅπως καὶ ὅθεν ἠμπόρεσαν καὶ
 » ἔρριψαν τὸν νεκρὸν τοῦ ἔξω τοῦ πύργου δεδεμένον μὲ σχοινίον, τοῦ
 » ὁποίου μέρος ἐφαίνετο μέχρι τινὸς κρεμάμενον ἀπὸ τὸ παράθυρον εἰς
 » μαρτυρίαν τάχα τοῦ ὅτι ἐκόπη τὸ σχοινίον καὶ ἐφονεύθη».

Ὁ Κουτσονίκας ὡσαύτως λέγει· «Φοβηθεὶς δὲ ὁ Γκούρας, ὅστις εἶχε
 » φαίνεται ἐντολὴν ἄλλην καὶ σκοπὸν ἄλλον μῆτι τὸν ζητήσουν (οἱ Σου-
 » λιῶται) δι' ἐπιθέσεως καὶ ἔλθουν εἰς δυσάρεστα ἀποτελέσματα, τὸν
 » μετέφερον ἐντεῦθεν διὰ νυκτός καὶ τὸν ἀπήγαγεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν
 » τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν ἐκλείσεν εἰς τὸν πύργον, ἐκ τοῦ ὁποίου σπρωχθεὶς
 » ἢ κρημνισθεὶς κάτω ἀπέθανεν ἢ, ὡς λέγουσιν, ὁ Γκούρας διέταξε τοὺς
 » φυλάσσοντας αὐτόν καὶ τὸν ἐπνίξαν καὶ τὸν ἔρριψαν ἐκ τοῦ πύργου
 » κάτω. Τὸν θάνατον τοῦ Ὀδυσσεὺς ἀποδίδουν ὅτι ἐγένετο κατὰ προ-
 » τροπὴν τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου, τὸν ὁποῖον
 » ἐπέφερον εἰς τὸν Ἀλέξιον Νοῦτσον καὶ τὸν Χρῆστον Παλάσκαν ἀδίκως
 » κατὰ τὴν Δρακοσπηλὴν τῆς Οἴτης». Περιττὸν νὰ παραθέσω ἄλλας
 μαρτυρίας, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἀντίρρησης. Καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ
 θανάτου του οἱ ἱστορικοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον συμφωνοῦσιν ὅτι ἐπῆλθε
 μετὰ φρικώδη καὶ ἀποτρόπαια βασανιστήρια, ὡς ἀφηγεῖται ἡ παράδο-
 σις καὶ ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὑπαινιγμοῦ τοῦ Σπηλιάδου.
 Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου γραφόμενα ἐν τῇ «Τουρκομάχῳ
 Ἑλλάδι» ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐθανατώθη ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ Γκούρα εἶναι

ἀποκνήματα ποιητικῆς φαντασίας. Ὁ Γκούρας ἀπουσίαζε κατὰ τὴν νύκτα τοῦ φόνου ἐξ Ἀθηνῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω· ἀρκετὰ ὑπουργὸς καὶ φλεγματικὸς ἐν τῇ ὁμότητί του, ἔλαβε πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ διέθετο οὕτω πῶς τὰ πράγματα, ὥστε, εἰ δυνατόν, νὰ μὴ ἐπιπέσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἡ ὑπόνοια καὶ νὰ μὴ τὸν βαρύνῃ ἡ ἄμεσος εὐθύνη, ἀνέθηκε δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς φοβερᾶς ἀποφάσεως ὡς εἴπομεν, εἰς τοὺς ὑπαρχηγούς του, τὸν Μαμούρη¹, τὸν Παπακώσταν, τὸν Μῆτρον Τριαντάφυλλον ἢ Τριανταφυλλίνας, οἵτινες τὴν ἐξετέλεσαν μετὰ πολλῆς θηριωδίας· ἡ ἀνάμιξις δὲ τοῦ ἀνοσίου ἱερέως εἰς τὸ ἐγκλήμα, ἡ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Σουρμελῆ, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς παραδόσεως, ἀναφέρεται δὲ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἦτο ἄρα γε ὄντως ἀναγκαία ἡ τοιαύτη πολιτικὴ μαιφονία; Τινὲς δικαιολογοῦσιν αὐτὴν ὡς ἐπιβληθεῖσαν ἐξ ἀνάγκης χάριν τῆς σωτηρίας τῆς Πολιτείας. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἦτο ἐχθρὸς τῆς Πολιτείας. Ἀπεναντίας τὴν ιδέαν τῆς Πολιτείας καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἀνεγνώρισεν αὐτὸς ἐκ τῶν πρώτων καὶ διεκήρυξεν, ὅπως ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μέγαν Βεζίρη, ἣν προλαβόντως παρέθηκε, καὶ ἐκ περικοπῶν διαφόρων ἄλλων ἐπιστολῶν του. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο ἐχθρὸς μερικῶν ἀτόμων, ὁμοσάντων παντοιοτρόπως τὸν ὀλεθρον αὐτοῦ, διότι δὲν ἔστεργε νὰ καθυποταχθῇ εἰς τὰς φιλάρχους αὐτῶν ὀρέξεις. Ἄν δὲ αὐτὸς ἐθεωρεῖτο ἀτίθασος καὶ δυσήνιος, πολὺ περισσότερον τοιαῦται ἦσαν κατ' οὐσίαν οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι οἱ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὑπερτέρους τῶν νόμων καὶ ἐγείροντες ὑπερφιάλους ἀξιώσεις, ὅπως χαρακτηρίζει αὐτοὺς μὲ τόσῃν σαρκαστικῇν εὐστοχίαν ἐν τῇ πρὸς τὸν Λόντον ἐπιστολῇ του, οἱ κοτζαμπάσηδες οἱ ἀνα-

¹ Ὁ Ἰωάννης Μαμούρης, ἀποθανὼν ὑποστράτηγος, χρηματίσας δὲ καὶ ὑπαπιστῆς τοῦ βασιλέως Ὀθωνος καὶ πολλὰς παρασχὼν ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ, ὡς καταστείλας διάφορα ἀνταρτικὰ κινήματα, ἐκαλεῖτο καὶ ἐξέκοιλούθησε καλούμενος ἕως τέλους τῆς ζωῆς του Γιάννης τοῦ Γκούρα, οὕτω δὲ ὀνομάζεται καὶ εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ Μαμούρης ἦτο παρωνυμία, ἀποδιδομένη αὐτῷ ἕνεκα τῆς ὑπηρετικῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἐν ἀρχῇ παρὰ τῷ Γκούρα, οὗτινος ἦτο συγχωριανὸς καὶ ἀνεψιός, ὡς ἐλέγετο, κατ' ἄλλους δὲ ἐξάδελφος. Εἰς τὸ δίπλωμα τοῦ ἀπονεμηθέντος αὐτῷ ἰσπανικοῦ μεγάλουσταύρου τοῦ τάγματος Ἰσαβέλλας τῆς Καθολικῆς, εὐρισκόμενον ἐν τῷ φακέλλῳ τῶν ἐγγράφων τῶν δωρηθέντων εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, ὀνομάζεται στρατηγὸς Juan tou Goura Sennouri. Τὸ Sennouri τοῦτο εἶναι παραφθορὰ ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὀνόματος Μαμούρης, ὅπερ ἀπέμεινεν αὐτῷ ὡς οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον.

τραφέντες εἰς παραδόσεις βίας καὶ αὐθαιρεσίας, οἵτινες, ὡς ἔγραφεν ὁ Πουκεβίλ ἀρκετὰ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἔτη, ἐπόθουν νὰ διώξωσι τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσωσι. Τὰ δῆθεν φοβερὰ αὐτοῦ σχέδια ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Τούρκων ἐναντίον τοῦ ἔθνους του καὶ αἱ ἀνταποκρίσεις του μετὰ τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ἐν Φαναρίῳ ἦσαν, ὡς προεῖπον, κατὰ τὴν ἀκράδαντον τοῦλάχιστον πεποιθισίν μου, μυθεύματα καὶ ἐπινοήματα τῶν ἐχθρῶν του, οἵτινες, ἐὰν εἶχον εἰς χεῖράς των ἀποδείξεις τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος, θὰ ἔσπευδον βεβαίως νὰ τὰς προσαγάγωσι, διὰ νὰ δικαιολογήσωσι τὴν πρᾶξίν των. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ τοιαύτη κατηγορία ἦτο βάσιμος, ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἠδύνατο πλέον μετὰ τὴν παράδοσίν του νὰ ἐπιτελέσῃ τὰ ὀλέθριά του σχέδια, καθὼ γενόμενος ὑποπτος παρὰ τοῖς Τούρκοις, οἵτινες οὐδεμίαν ἠδύνατο πλέον νὰ ἔχῃ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην. Ὁ φόνος ἐνὸς τῶν πρωταθλητῶν τοῦ Ἀγῶνος, ἀνδρὸς ὁμολογημένης στρατηγικῆς ἱκανότητος καὶ εὐφυΐας, ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς ἡ ὑπαρξὶς τῆς Πατρίδος εὐρίσκετο ἐπὶ ζυροῦ ἀκμῆς, ἦτο πρᾶξις ἐγκληματικὴ καὶ ἄφρων. Τίς δύναται νὰ ὑπολογίσῃ ὅποιας ἐκδουλεύσεις θὰ παρῆχεν εἰς τὸν Ἀγῶνα ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐὰν οἱ ἐχθροὶ του ἤθελον φανῇ πρὸς αὐτὸν ἐπιεικεῖς διὰ τὸ μέγα ἀληθῶς παράπτωμά του, ὅπως ἐφάνησαν καὶ πρὸς ἄλλους, ἐὰν διὰ τινων ὑποχωρήσεων καὶ συγκαταβάσεων, φαινόμενοι οὐχὶ ἀδυσώπητοι ἀλλὰ μετριοπαθεῖς χάριν τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, ἤθελον δυνηθῇ νὰ μαλάξωσι τὴν ἀδάμαστον αὐτοῦ ψυχὴν καὶ νὰ κεντρίσωσι μάλιστα αὐτὴν καταλλήλως εἰς μεγαλεπήβολα ἔργα καὶ πολύκροτα ἀνδραγαθήματα πρὸς ἐξαγνισμόν τοῦ ἁμαρτήματός της καὶ πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ ἐκ τῆς προδοσίας στίγματος; Τίς δύναται νὰ προῖδῃ τί θὰ συνέβαινεν, ἐὰν ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ὡς συνεργὸν τὸν Ὀδυσσεῆα εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἀθάνατον ἐκστρατείαν καὶ πόσα ἄλλα τρόπαια Ἀραχώτης καὶ Διστόμου δὲν θὰ ἠγείροντο ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι; Ἐὰν τὴν ἀποφράδα ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Καραϊσκάκης ἐπιπτεν ἐν Φαλήρῳ, εὐρίσκετο ὁ σθενερὸς βραχίων τοῦ μπρατίμου του, τοῦ Ὀδυσσεῶς, ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν, ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ ἐλιποψύχει, ἡ Ἐπανάστασις δὲν θὰ ἐψυχορράγει, δὲν θὰ ἐπῆρχετο ἐκ τῆς ἀγερώχου ἐπιπολαιότητος τοῦ Κόχραν ἡ φοβερὰ παρὰ τὸν Ἀνάλατον ἐκατόμβη, καθ' ἣν ἐθυσιάσθη τὸ ἄνθος τῶν ἀλκίμων προμάχων τῆς Πατρίδος, δὲν θ' ἀνεστήλου ὁ Κιουταχῆς τὴν ἡμισέληνον ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἡ Ἑλλὰς μὴ καταθέσασα τὸ

ξίφος θ' απέκτα ἴσως τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς ὑπὸ πολὺ κρείττονας δρους.

Ἀλλὰ τὰ μεγαλόφυχα ταῦτα αἰσθήματα δὲν ἐπέτρεψε νὰ γεννηθῶσι καὶ νὰ ὑπερισχύσωσι τὸ πάθος τὸ τυφλὸν τοῦ ρθόνου, ἡ Ἐρινὺς τῆς διχονοίας, ἥτις τοσαύτας, φεῦ, ἡμαύρωσε φαινὰς σελίδας τῆς φωταυγοῦς ἡμῶν ἐθνικῆς ἱστορίας.

Ζ'

Θέλοντες ν' ἀποκρύψωσι τὸ ἔγκλημά των οἱ φανεῖς κατέφυγον μετὰ τὴν πράξιν των εἰς χυδαῖον τέχνασμα. Προσέδесαν τὸ πτώμα διὰ σχοινίου ἐκ τῆς ὀσφύος καὶ τὸ ἔρριψαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ὀπισθεν τοῦ πύργου κειμένου ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, διὰ νὰ παραστήσωσι τάχα ὅτι ὁ δεσμώτης ἐπιχειρήσας νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τῆς ἐν τῷ πύργῳ εἰρκτῆς του ἔπεσε καὶ συνετρίβη. Ἐκεῖ εὗρέθη μεμωλωπισμένον οἰκτρῶς τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος τῆς Γραβιάς τὴν πρωίαν τῆς ἐπομένης· ἀλλ' ὁμοῦ οὐδεὶς ἐπίστευσε τὸν ἀνόσιον μῦθον, διότι πάντες ἐγίνωσκον τὰ ἐλατήρια τῆς πράξεως καὶ τὴν προϋπάρχουσαν ἀμετάτρεπτον καταδίκην. Αὐτὴ ἡ Ἐφημερὶς τῶν Ἀθηναίων, ἡ ἄσπονδος ἐχθρὰ του, οἶονεὶ αἰσχυνομένη διὰ τὸ ἀνοσιούργημα καὶ θέλουσα νὰ παρέλθῃ αὐτὸ ἐν σιγῇ, εἰς τὸ φύλλον τῆς τὸ ἐκδοθὲν τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου του ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἀκροτελεύτιον σειρὰν τῆς τελευταίας σελίδος τὴν ἐξῆς ἀλλοκότως ξηρὰν εἶδησιν· «Σήμερον ἐτελείωσε τὸν δρόμον τῆς ζωῆς του ὁ » Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτσου». Ἀλλ' ὥς νὰ μετεμελήθη ἢ νὰ συνησθάνηται ὅτι διὰ τοιοῦτο σημαντικὸν γεγονὸς εἶχεν ὅπωςδῆποτε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δώσῃ εὐρυτέρας ἐξηγήσεις καὶ πληροφορίας, εἰς τὸ φύλλον τῆς 9 Ἰουνίου ἐδημοσίευσεν τὰ ἐπόμενα ἐν εἰδει ἀνταποκρίσεως, διότι τὸ φύλλον τότε ἐξεδίδετο εἰς Αἴγιναν.

«Ἡ σημερινὴ αὐγὴ μᾶς ἐξημέρωσε καὶ τὸν θάνατον τοῦ περιβοήτου » εἰς τὴν ἱστορίαν Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου, ὁ ὁποῖος ἀκολούθησε τρόπῳ » τοιῷ δε.

» Αὐτὸς εἶχε προβλέψει μὲ τὴν φυσικὴν του πανουργίαν δύο τριχιαῖς, » ἢ ὁποῖαι φαίνονται ὅτι ἦτον ἀπὸ τὰ γαδούρια, ὅπου ἀνέβαιναν εἰς τὸ » Κάστρον, παλαιαῖς κατὰ κακὴν του τύχην καὶ ἀδύναταις.

» Περὶ τὰς 5 ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς 4 Ἰουνίου, ἐνῶ οἱ δύο στρατιῶ- » ται, ὅπου τὸν ἐφύλαττον, ἦσαν εἰς τὸ πρωτόπνι, κρεμιέται μὲ τὴν » μίαν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ τοῦ Πύργου—Γουλέ—ἔχοντας ζωσμένην καὶ » τὴν ἄλλην εἰς τὴν μέσην του, διὰ νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ ἀκολούθως νὰ

» καταιβῆ καὶ ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ Κάστρου καὶ νὰ φύγῃ ὅπου αὐτὸς
» ἤξευρε.

» Ἀλλ' ἡ θεία δίκη, προλαμβάνουσα, φαίνεται, τοὺς ὀλεθρίους σκο-
» ποὺς τοῦ ἀνθρώπου τούτου διὰ τὴν Πατρίδα, ὠκονόμησε προτοῦ νὰ
» φθάσῃ ἀκόμη εἰς τὰ μέσα τοῦ Πύργου καταιβαίνοντας καὶ σπᾶ ἡ τρι-
» χιὰ ἐκείνη, καὶ πίπτει ὁ ἄθλιος ἐπάνω εἰς τὸ λιθόστρωτον ἔδαφος τῆς
» Ἀπτέρου Νίκης, θῦμα ἐλεεινὸν τῆς κακοβουλίας καὶ πανουργίας του.

» Θέλεις ἰδεῖ καὶ ἀντίγραφον τῆς ἐπισκέψεως, ὅπου ἔκαμεν εἰς τὸ
» πτώμα ὁ ἱατρὸς Βιτάλης, προσκαλεσμένος ἀπὸ τὸν ἀντιφρούραρχον,
» ἡ ὁποία καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Διοίκησιν. Τοιαύτην ἐπίσκεψιν ἔκαμαν
» καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ ὅλα τὰ ἐδῶ ὑπουργεῖα τῆς
» Διοικήσεως ».

Ὁ Γκούρας κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἀπουσίαζεν ἐξ Ἀθηνῶν, εὐρι-
σκόμενος μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν παρὰ τὸν Ὅσιον Λουκᾶν καὶ
τὸ Δίστομον πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπελαυνόντων ἐκ Παρνασίδος ἑχθρῶν.
Πιθανώτατα ἐξ ὑπολογισμοῦ, ὥς εἶπομεν, ἠθέλησε νὰ μὴ παρευρίσκηται
εἰς τὸν τόπον τοῦ ἐγκλήματος. Ἀλλὰ τὴν αἵματηρὰν κωμωδίαν ἐξα-
κολουθεῖ ὑποκρινόμενος μέχρι τέλους κατ' εἰσήγησιν καὶ ὁδηγίαν αὐτοῦ
ὁ ἀντιφρούραρχος Μαμούρης, ὅστις ἐπέμψε πρὸς τὸν Γκούραν τὸ ἐπόμε-
νον μετὰ πολλοῦ ἰησουϊτισμοῦ συντεταγμένον ἄγγελμα περὶ τοῦ συμ-
βάντος, κατὰ τὸ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑται-
ρείας σωζόμενον ἀντίγραφον (ἀριθ. 1598—289).

«Γέροντά μου¹, προσκυτῶ.

» Καὶ σοῦ φανερώνω τὸ συμβεβηκός, ὅπου ἠκολούθησε εἰς τὸ Κάστρο
» εἰς τὰς 5 Ἰουνίου ξημερώνοντας Παρασκευή. Ἠξεύρεις καλὰ ὅτι μὲ
» προσταγὴν τῆς Σῆς Διοικήσεως ἐπερίλαβεν τὸν Ὀδυσσεά νὰ τὸν ἔχω
» μὲ φύλαξιν εἰς τὸ φρούριον, ὅπου εὐρίσκομαι μὲ προσταγὴν τῆς καὶ

¹ Τὴν προσαγορεύειν ταύτην τὴν ἐν χρήσει κυρίως παρὰ τοῖς δοκίμοις τῶν
μονῶν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους των μοναχοὺς μεταχειρίζεται καὶ ὁ Μαμούρης
καὶ ἄλλοι ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν Γκούραν εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ. Τὸ περίεργον
ὅμως εἶναι ὅτι τὴν μεταχειρίζονται καὶ ἄλλοι πρεσβύτεροι, οἷον ὁ πολὺς Γρηγ.
Δικαῖος ὁ Παπαφλέσσας, ὅστις ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἐκ Ναυπλίου ἀπὸ 24 Δεκεμ-
βρίου 1824 (Ἀρχεῖον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας, ἀριθ. 69) ἐπανελημμένως
τὸν προσαγορεύει « Ἀδελφὲ Γερογκούρα . . . Ἀδελφὲ Γεροπαπποῦ . . . » Ἰσως
ἦτο παρωνυμία τοῦ Γκούρα εἰς ἔνδειξιν τῆς πολλῆς αὐτοῦ φρονήσεως.

» κατὰ τὴν διαταγὴν ἀκολουθοῦσα πάντοτε. Ἡ Γενναϊότης σου μὲ τὰ
 » γράμματά σου μοῦ ἐφανερώνες ὅτι ὅσα ζητήσῃ νὰ τοῦ δίδω ἀπὸ τὸ
 » κονάκι σου καὶ καθὼς μοῦ ἔγραφες ἀκολουθοῦσα, σκουτιά, ζαερέ καὶ
 » τὰ λοιπά, καὶ καθ' ἡμέραν τὸν ἐρωτοῦσα τί θέλει καὶ ὅ,τι μοῦ
 » ζητοῦσε τοῦ τὰ ἐδίδα εὐθύς· τὸ ἠξεύρου καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὅλοι·
 » ὁμῶς, γέροντά μου, αὐτὸς ἀπὸ τῆς πανουργίας του δὲν ἐτράβηξε
 » χέρι· ὅσοι στρατιῶται τὸν ἐφύλαξαν, ὅλων ἔταζε γρόσια, ὅπου νὰ
 » ἤμπορέσῃ νὰ φύγῃ, καὶ αὐτοὶ δὲν τὸ ἐδέχθησαν. Καὶ αὐτός, ὅταν δὲν
 » ἤμπόρεσε ἔτσι νὰ φύγῃ, τί ἐμεταχειρίσθη; Κάμνει τὸν ἄρρωστον καὶ
 » μοῦ λέγει· «Οἱ στρατιῶται μοῦ φέρνουν βάρος, μόνον καταίθασέ τους».
 » Ἐγὼ μὴ γνωρίζοντας τὴν πανουργίαν του, τοὺς ἐκαταίθασα κάτω ἀπὸ
 » τὸν Γουλᾶν, καὶ αὐτὸς κάμνει τρόπον καὶ ἔλαβε δυὸ τριχιαῖς μαζὶ
 » του καὶ τὴν μίαν τὴν ἔθεσε ἀπὸ τὸ μπετένι τοῦ Γουλᾶ διὰ νὰ καταίθῃ
 » κάτου, καὶ ἡ ἄλλη τοῦ εὑρέθῃ ἔς τὸ ζωνάρι του, μὲ σκοπὸ νὰ κρεμα-
 » σθῇ ἀπὸ τὸ Κάστρο διὰ νὰ φύγῃ. Καὶ ἡ κακὴ του τύχη ἐλόπη ἡ
 » τριχιά ἓνα μπόϊ κάτω καὶ ἐσκοτώθῃ. Ἐγὼ εἶμαι εἰς μεγάλην ἀπο-
 » ρίαν καὶ λύπην καὶ ἡ φανερίά σου εἶναι ἀπαρηγόρητη. Ἐγὼ τί νὰ
 » κάμω δὲν ἠξεύρω ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν μου.

» Τῇ 25 Ἰουνίου 1825, ἐν Ἀθήναις.

» Ἰωάννης Μαμούρης».

Ἐν εἶδει δ' ὑστερογράφου ἄλλος τις (ἴσως ὁ πενθερὸς τοῦ Γκούρα Λιδωρίκης) ἐπιμαρτυρεῖ· «Κάγω ὁ πατήρ σου σὲ ἀσπάζομαι καὶ σὲ
 » εὖχομαι πατρικῶς· καθὼς σοῦ γράφουνε, ἔτσι ἔγεινε τὸ συμβεβηκός·
 » τὸν ἐτύφλωσε καὶ ἐχάθῃ ἀτός του χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτα».

Ἡ δ' ἀναφερομένη ἀνωτέρω ἱατροδικαστικὴ ἐκθεσις τοῦ Καρόλου Βιτάλη ἱατροῦ ἀποκατεστημένου ἐν Ἀθήναις, Ἰταλοῦ τὸ γένος καὶ ἀντιπροξένου τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, μεμνημένου δὲ εἰς τὰ κατὰ τὸν φόνον, ὡς φαίνεται, καὶ συντάξαντος τὸ ἐγγραφόν του συμφώνως πρὸς τὰς ἐπισήμους ὁδηγίας, ἔχει ὡς ἐξῆς·

« Τὴν δευτέραν ὥραν τῆς 17/5 Ἰουνίου 1825, προσκληθεὶς ἀπὸ τὸν
 » ἀντιφρούραρχον τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως ταύτης τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἐπι-
 » σκεφθῶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τὸ πτώμα τοῦ μακαρίτου Ὀδυσσεῶς
 » Ἀνδρούτσου, δὲν ἐδίστασα στιγμὴν νὰ δεχθῶ τὴν πρόσκλησιν.

» Εἰσερχόμενος διὰ τῆς τελευταίας πύλης τῆς Ἀκροπόλεως εἶδα τὸ
 » πτώμα τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου καὶ ἐξετάσας αὐτὸ γυμνὸν ἀπὸ

» κεφαλῆς μέχρι ποδῶν παρετήρησα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν πλατὺ
» τραῦμα κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον καὶ ἐπιπεπλεγμένον κάταγμα τοῦ
» αὐτοῦ κροταφικοῦ ὅστου· ἀκόμη δὲ μελανὸν τραῦμα μετὰ ῥήξεως καὶ
» ἐκχυμώσεως τοῦ δέρματος εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ μετωπικοῦ ὅστου.

» Τὸ δεξιὸν βραχιόνιον ὅστουν συντετριμμένον καὶ αἱ δεξιαί νόθοι
» πλευραὶ τεθραυσμέναι. Πρὸς τὰ κάτω μέρη παρετήρησα εἰς τὴν ἄρθρω-
» σιν τοῦ δεξιοῦ μηροῦ μετὰ τῆς κνήμης ἐξωτερικὸν ῥακῶδες τραῦμα,
» διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετοπίσθη ἡ ἐπιγονατὶς, καὶ κάταγμα τοῦ ὅστου
» τῆς κνήμης.

» Τὸ ὕψος τοῦ πύργου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατεκρημνίσθη ὁ Ὀδυσσεύς,
» εἶναι 108 ποδῶν. Τὰ δὲ θραύσματα τοῦ κροταφικοῦ ὅστου, ἐπὶ τοῦ
» ὁποίου τὸ κάταγμα, προσβαλόντα τὸν ἐγκέφαλον, ἐπέφεραν αὐτο-
» στείμει τὸν θάνατον, ἄξιον εἰς κακοῦργον προδότην τῆς πατρίδος»¹.

Τὸ συντετριμμένον σῶμα τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐτάφη παρὰ τὸν μικρὸν ναί-
σκον τῶν Ἀσωμάτων, κείμενον παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως.
Ἡ ἀτυχὴς αὐτοῦ χήρα μετὰ ὀκταετίαν ἐνήργησε τὴν ἐκταφὴν τῶν ὀστέων
του, ἅτινα κατετέθησαν εἰς τινὰ τῶν ναῶν τῆς πόλεως. Ἐμμενον ἐκεῖ
ἄγνωστα ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν, ἕως οὗ ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀνταποδό-
σεως. Τῇ ἐνεργείᾳ τῆς συζύγου του, ἥτις διετήρησε μέχρι τῆς ἐσχάτης
πνοῆς ἀμείωτον στοργὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἑαυτῆς
ἐπιφανοῦς ἀλλ' ἀτυχοῦς συζύγου καὶ τῶν ἐπιζώντων στρατιωτῶν καὶ
συναγωνιστῶν του, ἐγένετο μετὰ μεγάλης πομπῆς ἡ ἀνακομιδὴ τῶν
ὀστέων τοῦ Ὀδυσσεὺς τὴν Κυριακὴν 21 Φεβρουαρίου 1865· ἐν τῷ μητρο-
πολιτικῷ ναῷ ἐτελέσθη μεγαλοπρεπὲς μνημόσυνον, καθ' ὃ ἐξεφώνησε
λόγον ἐπικήδειον ὁ ἐκδούς τὸ φυλλάδιον τῆς ἀπολογίας του ἐναντίον τῶν
κατηγοριῶν τοῦ Σουρμελῆ καὶ ἐπιζῶν ἀκόμη τότε ἐν προβεβηκυῖᾳ ἡλι-
κίᾳ συνταγματάρχης Κάρπος Παπαδόπουλος. Εἰς τὴν τελετὴν παρευ-

¹ Ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν τε τῷ πρωτοτύπῳ αὐτῆς ἰταλικῷ κειμένῳ
καὶ ἐν μεταφράσει εἰς τὴν τῷ 1895 ἐκδοθεῖσαν ἀξιόλογον πραγματείαν τοῦ κ. Ι. Ο.
Βλαχογιάννη ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἱστορικὰ Ζητήματα* Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, περιέ-
χουσαν ἱκανὰς περὶ τοῦ ζητήματος πληροφορίας καὶ εὐστόχους παρατηρήσεις. Εἰς
χεῖρας τοῦ κ. Βλαχογιάννη εὐρίσκονται διάφορα ἄλλα ἀνέκδοτα ἱστορικὰ ἔγγραφα,
ἄξια πολλοῦ λόγου καὶ δὴ καὶ ἡμερολόγια τοῦ ἰδίου ἱατροῦ Βιτάλη ἀναφερόμενα
εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος, οὗτι-
νος καὶ αὐτὸς ἐνθουσιωδῶς συμμετέσχε μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ
αὐτῶν καταρτίζει ὁλονὲν ὁ κ. Βλαχογιάννης περισπούδαστον ἱστορικὸν σύγγραμμα.

ρέθησαν πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, πάντες οἱ ἐπιζῶντες ἀγωνισταὶ καὶ πλῆθος μέγα λαοῦ, κατὰ δὲ τὴν μεταφορὰν τῶν λειψάνων ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον καὶ κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτῶν ἀπέδωκε τὰς νενομισμένας τιμὰς ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων μετὰ τῆς Ἐθνοφυλακῆς, τῆς Κυβερνήτεως ὀρισάσης ν' ἀπονεμηθῶσιν εἰς τὸν νεκρὸν τιμαὶ ἀντιστρατήγου. Τὴν παρέλατιν δὲ τῆς ἐπιβλητικῆς πομπῆς ἐθεᾶτο καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, νεήλυς ἀκόμη τότε, ἀπὸ τινος τῶν παραθύρων τῶν Ἀνακτόρων, ὅπως ἀναφέρουσι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ χρονικά. Καὶ ἐπειδὴ ἐμνήσθην αὐτῶν, δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ παραθέσω τὰς ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ κρίσεις τῶν ἐφημερίδων τοῦ καιροῦ ἐκείνου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Ἴδού ἐν παραδείγματι ἡ περὶ τοῦ μνημοσύνου πρόσκλησις δημοσιευθεῖσα παρὰ τῆς χήρας τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐν τῇ ἐφημερίδι *Δύγη*.

« Μετὰ τεσσαρακονταετὲς διάστημα χρόνου, καθ' ὃ ὁ Ὑψιστος ἀφῆκε
 » τὴν χάριν τοῦ ὅπως ἡ ἐπιζῶσα ὑποφαινομένη χήρα τοῦ ἀκιδίου
 » στρατηγοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου ἀποδώσῃ τὴν θρησκευτικὴν τελε-
 » τὴν εἰς τὰ ὅστ' αὐτοῦ, ταφέντος ἐν σιωπῇ ἕνεκα τοῦ ἐπιγενομένου
 » αὐτῷ σκληροῦ θανάτου ἐν τινὶ γωνίᾳ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων,
 » ἡ ὑποφαινομένη παρακαλῶ πάντας τοὺς εὐρισκομένους ἐνταῦθα συνα-
 » γωνιστάς αὐτοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς κατοίκους τῶν Ἀθηναίων, ὅσοι εὐα-
 » ρεστοῦνται, νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν κήδευσιν τῶν ὁσίων καὶ τὴν
 » νεκρώσιμον θρησκευτικὴν ἀκολουθίαν, γενησομένην ἐν τῷ ναῷ τῆς
 » Μητροπόλεως τὴν 21 τρέχ. μηνὸς ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 10 π. μ.

» *Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1865.*

» *Ἡ χήρα*

» **Ἐλένη Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου.**

Ἡ αὐτὴ ἐφημερίς ἐδημοσίευσεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ μνημοσύνου τὰ ἐπόμενα·

« Εἰς τῶν ὀνομαστοτέρων ὀπλαρχηγῶν ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ὑπῆρ-
 » ξεν ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου, ὅστις καὶ προώρως καὶ σκληρῶς ἐξε-
 » μέτρησε τὸ ζῆν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ 1825.

» Ὁ θάνατος τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου ἐγένετο ἔκτοτε τὸ ἀντικεί-
 » μενον πολλῶν σχολίων, κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων ἀπὸ μέρους τῶν φίλων
 » του καὶ τῶν ἀντιπάλων του. Ἡ ἀδέκαστος ἱστορία θέλει ἐκφέρει τὴν
 » ἀψευδῆ ἐτυμηγορίαν τῆς.

» Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι σήμερον δὲν εἶχον ἀποδοθῇ αἱ ἀνή-

» κούσαι τιμαὶ εἰς τὸν μακαρίτην Ἀνδρούτσου. Ὅθεν ἐπιμελεία τῆς
 » χήρας αὐτοῦ ἡ Κυθέρνησις ἠξίωσε νὰ τελεσθῇ δημοσίᾳ μνημόσυνον.
 » Τοῦτο ἐτελέσθη τῷ ὄντι χθὲς ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως, ὅπου
 » παρευρέθη ἄπειρον πλῆθος λαοῦ καὶ οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ἐπιζώντων
 » ἀγωνιστῶν· ὁ δὲ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον χρηματίσας ὡς γραμματεὺς
 » παρὰ τῷ Ἀνδρούτῳ καὶ ἤδη συνταγματάρχης διατελὼν κ. Γ. Κάρ-
 » πος ἐξεφώνησε κατάλληλον λόγον. Ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἡ συνοδία προέ-
 » πεμψε τὰ ὅστ' αὐτὰ μετὰ στρατιωτικῆς παρατάξεως καὶ παιανίζουσας τῆς
 » μουσικῆς μέχρι τοῦ κοιμητηρίου, ὅπου ἀπετέθησαν ταῦτα ἐν τῷ ἐπὶ
 » τούτῳ τάφῳ. Ἐνταῦθα τῆς Ἐθνοφυλακῆς παρατεταγμένης, ὁ στρα-
 » τὸς καὶ τὸ πυροβολικὸν ἐπυρσοκρότησε τρίς, ἀποδοθειςτῶν τιμῶν ἀντι-
 » στρατήγου εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου.

» Οὕτως ἡ πατρίς ἀπέθεσε καὶ μίαν ὀφειλὴν της, ἀποδοῦσα τὰ
 » νόμιμα μετὰ θάνατον εἰς ἓν ὀνομαστὸν τέκνον της. Αἰωνία ἡ μνήμη
 » τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου! Κύριος ἀναπαῦσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ!»

Ὁ Ἐθνοφύλαξ ἔγραφε·

» Τὰ ὅστ' αὐτὰ ἐνὸς τῶν ἡρώων τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, τοῦ
 » αἰοιδίμου Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, οὗτινος ὁ ἀμέτρητος ἡρωισμὸς
 » καὶ ἡ στρατηγηματικότης εἶχον τρομάξει τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τὸν
 » ὅποιον οἱ μετ' αὐτοῦ προκινδυνεύοντες ἐπέβαλον ἄδικον καὶ δραματι-
 » κὸν θάνατον, ἔκειντο ἐν μιᾷ γωνίᾳ τῆς Ἀκροπόλεως ἄκλαυστα καὶ
 » ἐρριμμένα. Ἡ σύζυγος τοῦ ἀνδρὸς τούτου Ἑλένη, εὐλαβῶς πρὸς τὴν
 » μνήμην αὐτοῦ ἔχουσα, ἀνεκομίσατο ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τὰ ὅστ' αὐ-
 » ταῦτα, ἅτινα, ἀφοῦ ἐψάλη χθὲς ἐν τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως ἡ
 » ἐπ' αὐτοῖς νεκρώσιμος ἀκολουθία, μετεκομίσθησαν μετὰ τῆς προση-
 » κούσης πομπῆς καὶ στρατιωτικῆς παρατάξεως καὶ ἐκηδεύθησαν ἐν τῷ
 » πρώτῳ Κοιμητηρίῳ Ἀθηνῶν. Ἡ λαμπρότης τῆς κηδείας ταύτης, εἰς
 » τὴν ὁποίαν παρῆσαν ἡ Ἐθνοφυλακὴ καὶ ὁ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ στρατός,
 » τὰ λείψανα τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ, εἶναι τρανο-
 » τάτη ἀπόδειξις ὅτι οὐδεμία τῶν ἐκ πλάνης καὶ ἐκ προαιρέσεως παρα-
 » μορφώσεων τῆς ἱστορίας ἴσχυσε νὰ δικαιολογήσῃ τὸν φθόνον καὶ τὴν
 » αἰσχροὺν ἰδιοτέλειαν ἀσπαλάκων τινῶν καὶ ν' ἀμαυρώσῃ τὴν ἀθάνατον
 » δόξαν τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, οὗτινος τὴν ἀνδρείαν, τὴν φιλο-
 » πατρίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐξύμνησε καὶ πάλιν χθὲς ἐν τῷ ναῷ
 » τῆς Μητροπόλεως διὰ καταλλήλου λόγου ὁ συναγωνιστὴς καὶ ὁπαδὸς
 » αὐτοῦ συνταγματάρχης Κάρπος».

Τὰς ἐξῆς κρίσεις δὲ ἀνέγραψεν ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ *Ἑλπίς*:

« Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐγένετο ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ
 » μακαρίτου Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, τοῦ πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν εὐρε-
 » θέντος νεκροῦ κάτωθεν τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν πύργου, ἐν τῷ
 » ὁποίῳ διέμενεν ὑπὸ κράτησιν. Διεδόθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅτι
 » ἠθέλησε νὰ δραπετεύσῃ κρεμασθεὶς ἀπὸ σχοινίου, τὸ ὁποῖον διερράγη
 » καὶ ὅτι οὕτω καταπεσὼν ἐφονεύθη. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ φρου-
 » ραρχῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει στρατηγὸς Γκούρας, κατὰ διαταγὴν τοῦ
 » Κωλέττου, τὸν ἐφόνευσε κρημνίσας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παραθύρου τοῦ
 » πύργου. Ὁ Κωλέττης ἠθέλησε ν' ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὸν μόνον ὁπλαρ-
 » χηγὸν μεγίστην ἐξασκοῦντα ἐπὶ τῶν Ῥουμελιωτῶν ἐπιρροήν, ἣν ἤθελε
 » νὰ ἔχῃ προνόμιον ὁ ἴδιος.

« Ἀναμφισβητήτως ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἠδύνατο νὰ
 » συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἐξουσίαν, διότι οἱ στρατιωτικοὶ πάν-
 » τες τῷ παρεχώρουν τὰ πρωτεῖα, καὶ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ πρὸς ὄφελος
 » τῆς Πατρίδος, ὡς τὴν μετεχειρίσθη κατόπιν ὁ Καραϊσκάκης. Ὁ
 » βίαιος αὐτοῦ θάνατος ἀπήλλαξε τὸν Κωλέττην ἰσχυροῦ κατὰ τῆς
 » φιλοδοξίας του προσκόμματος, ἐστέρησεν ὅμως καὶ τὴν πατρίδα ἀνδρὸς
 » ἐμπειροπολέμου, ἀνδρείου καὶ ὀξυδερκοῦς».

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐκδηλώσεων τούτων τῶν αἰσθημάτων καὶ
 τῶν κρίσεων τῶν μεταγενεστέρων περὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, ἃς
 παραθέσωμεν ὧδε καὶ τὸ ἐπιτύμβιον, ὅπερ ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ συνέταξεν
 ὁ ἐνθουσιώδης τῆς ἐθνικῆς δόξης καὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος ὑμνωδὸς
 μακαρίτης Γεώργιος Παράσχος:

Τὸν στρατάρχην Ὀδυσσεῖα μετὰ χρόνους χαιρετᾶτε
 Ἐδῶ κεῖται τοῦ Ἀνδρούτσου ὁ περίθλεπτος υἱός
 Καταβὰς ἐκ τοῦ σταυροῦ του, ὕπνον μάρτυρος κοιμᾶται
 Καὶ πικρὰς ἀχαριστίας εἶν' ὁ τάφος του ναός.

Τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους κατ' ἀρχὰς εὐαγγελίζων,
 Μ' ἐκατὸν Ἑλλήνων παῖδας νίκης ἔστησε χορὸν
 Καὶ εἰς τῆς Γραβιᾶς τὸ χάνι τὸν Βρυώνην θρυμματίζων,
 Τοῦ χοροῦ ἐκείνου ἔχνη Τούρκων ἄφησε σωρόν.

Τριπλὴν ἀνοιγεν ὁ Τοῦρκος καὶ μᾶς ἐπνιγεν ἀγκάλῃν
 Εἰς τὰς Στερεὰς τὰς δύο καὶ τοῦ Πέλοπος τὴν γῆν
 Πλὴν αὐτὸς κτυπᾷ τὴν μίαν, ἀπωθεῖ μακρὰν τὴν ἄλλην,
 Καὶ τῆς τρίτης εὐκολύνει τὸν λιμὸν καὶ τὴν σφαγὴν.

Με συντετριμμένα μέλη ὁ στρατάρχης τώρα κεῖται·
Δέν τὸν ἔφαγε πυρίτις· δέν τὸν ἔρριψε πληγὴ·
Μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος ἡ ἀγγόνη του κινεῖται...
Καὶ ἀπὸ τὸ μνήμα τώρα τοὺς φονεῖς του εὐλογεῖ.

Εἰς τὴν σεβαστὴν χήραν τοῦ Ὀδυσσεῶς εἵμαρτο νὰ δοθῇ καὶ ἄλλη ἀφορμὴ παρηγορίας. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἐν τῷ συλλόγῳ «Παρνασσῶ», τὴν 25 Φεβρουαρίου 1873 ὁ νεαρὸς τότε λόγιος κ. Κωνσταντῖνος Ν. Παπαμιχαλόπουλος ἀνέγνω τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ πραγματείαν περὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, ἣτις, καίπερ ἔργον νεανικὸν καὶ ἀποπνέον ἄκρατον πρὸς τὸν ἥρωικόν ἐκείνον ἄνδρα ἐνθουσιασμόν, περιεῖχε γλαφυρὰς σελίδας καὶ πολλὰς ἀξίας λόγου πληροφορίας περὶ τοῦ θέματος. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν παρίστατο ἡ γηραιὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς χήρα, ὅτε δὲ ὁ ῥήτωρ ἀνέφερε τὸ ὄνομα τῆς δακτυλοδεικτῶν αὐτὴν ταυτοχρόνως, τὸ ἀκροατήριον, ὅπερ κατὰ μέγα μέρος ἠγνόει ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου εὕρισκετο ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ, ἠγέρθη μετὰ συγκινήσεως καὶ ἀπένειμε παντοίας ἐνδείξεις τιμῆς πρὸς τὴν πρεσβύτιδα. Ἡ ἀγαθὴ γυνὴ σρόδρα κατενύγη καὶ ἐχάρη διὰ τὸν ἐξαγνισμόν τῆς μνήμης τοῦ ἀοιδίου αὐτῆς συζύγου καὶ ἐδῶρκε τότε εἰς ἐνδειξιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πρὸς τὸν κ. Παπαμιχαλόπουλον τὸ μόνον ἐξ ἐκείνου ἀπομένον αὐτῆς ἐνθύμιον, τὸν χρυσοῦν τοῦ Ὀδυσσεῶς δακτύλιον, ὃν ὁ κ. Παπαμιχαλόπουλος ἔκτοτε μετὰ σεβασμοῦ φέρει εἰς τὸν δάκτυλον. Ἀλλ' ἡ σημαντικωτάτη ἐκδήλωσις τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης περὶ τὸν ἄνδρα ἦτο ἡ ἐν ἔτει 1888 ἀνίδρυσις μνημείου πρὸς αὐτὸν ἐν Γραβιᾷ, ἐκεῖ, ὅπου ἐτέλεσε τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ ἀνδραγάθημα. Κατὰ τὴν τελετὴν ἐκείνην τὴν γενομένην μεγαλοπρεπέστατα τὴν 29 Μαΐου ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ τόπου καὶ πολυαρίθμων προσκυνητῶν ἀπήγγειλεν εὐφραδῇ πανηγυρικὸν ὁ ἀείποτε διατηρῶν λατρείαν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Ὀδυσσεῶς κ. Παπαμιχαλόπουλος, προσηλωθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐφορευούσης ἐπὶ τῆς τελετῆς Ἐπιτροπῆς, ἀπήγγειλε δὲ ποίημα ἐνθουσιῶδες, κατανύξαν μέχρι δακρύων τοὺς ἀκροατὰς ὁ γινώσκων τόσον καλῶς νὰ συναρπάξῃ τὰ πλήθη καὶ νὰ θίγῃ καὶ νὰ δονῇ τὰς μυχαϊτάτας χορδὰς τῆς φιλοπατρίας ἀείμνηστος Ἀχιλλεὺς Παράσχος.

Ἡ Νέμεσις δέν ἀφῆκεν ἀτιμώρητον τὸ ἀνοσιούργημα. Μετὰ ἓν ἔτος καὶ τρεῖς μῆνας ἀπὸ τοῦ φόνου τοῦ Ὀδυσσεῶς, τὴν νύκτα τῆς 30

Σεπτεμβρίου 1826, ὁ ἀνηλεὲς αὐτοῦ ἀντίζηλος ὁ Γκούρας ἐπιπτε νεκρός, βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας ἐχθρικῆς εἰς τὴν κεφαλὴν, καθ' ἣν ὤραν ἐπυροβόλει παρὰ τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς στρατηγὸς ὁ ἐν διαστήματι ὀλιγίστων χρόνων ἀρθεὶς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, ὁ φημιζόμενος καὶ ἐγκωμιαζόμενος παρὰ πάντων, ἐσβέσθη ἐν μιᾷ στιγμῇ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἰσχύος του. Ὡς νὰ ἤθελε δ' ἡ Θεία Δικαιοσύνη νὰ καταδιώξῃ τὸ ὄνομά του καὶ μετὰ θάνατον, ἡ σύζυγος αὐτοῦ ὀλίγους μετὰ ταῦτα μῆνας ἐφρονεύετο μεθ' ἀπάσης τῆς οἰκογενείας της, καταπλακωθείσα ὑπὸ τῆς στέγης τοῦ Ἐρεχθείου, ὑφ' ἣν κατῴκει καὶ ἥτις ἐκρημνίσθη ὑπὸ τουρκικῆς βόμβας.

Βραδύτερον, ἐν ἄλλῃ πραγματείᾳ οἶονεὶ συμπληρωματικῇ τῆς παρούσης, θὰ προσπαθήσω νὰ ἐξιστορήσω ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε γνησίων καὶ ἀξίων λόγου ἀποδείξεων τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἰωάννου Γκούρα, μορφῆς ἀληθῶς παραδόξου καὶ περισπουδάστου τοῦ ἀγῶνος, ἐφ' ἧς ἡ πρόωρος τελευτὴ ἐπέχυσε ποιάν τινα δυσδιαπέραστον ὁμίχλην. Ἡ παροῦσα μελέτη ἄς χρησιμεύσῃ ἀποκλειστικῶς ὡς πλαίσιον τῆς ἀδρᾶς μορφῆς τοῦ ἀντιπάλου του, τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρίτσου, μορφῆς ζωηρᾶς, ἀρρενωπῆς, νοσημονεστάτης, μορφῆς συνδυαζούσης πολλὰ ἐν ἑαυτῇ τὰ ἀντίθετα, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὑπουλότητα, τὴν αἴγλην τοῦ ἥρωισμοῦ καὶ τὸ στίγμα τῆς προδοσίας, μορφῆς, ἥτις, καίπερ σκιαζομένη ἐκ τῶν κακῶν, διατηρεῖ οὐχ ἥττον λάμψιν ἰδιαιτέραν καὶ προκαλεῖ αἰετοτε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν συμπάθειαν διὰ τὰ μεγάλα τοῦ ἀνδρὸς κατορθώματα καὶ τὰς τραγικὰς τοῦ βίου του τύχας.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΑΝΝΙΝΟΣ